

AREF — UN VECHI SAT ARGEȘAN

AURELIAN SACERDOȚEANU

Într-o mică depresiune subcarpatică, între riurile Argeș și Topolog, este așezat satul Areful. Accesul mai lesnicios spre el este pe drumul care unește Curtea de Argeș cu Ciinenii pe de Olt, din care la Sălătruc se desparte drumul Arefului. Obișnuit însă se merge pe drumul de la Corbeni-Căpățineni. Sat străvechi, stăpîn pe toți munții care se întind din marginea lui și pînă în hotarul țării Făgărașului, prin istoria sa în general liniștită dar în luptă permanentă pentru păstrarea stăpînirii munților săi, Areful poate da o cheie întru descifrarea misterului care planează asupra începutului satelor noastre. Cu toate acestea știm prea puține lucruri despre acest sat străvechi.

Din punct de vedere geografic cea mai veche consemnare arată : „Arefu, plai în j. Argeș ; numire veche, azi se numește Loviște“. „Comună în plaiul Loviște cu 1175 locuitori“ cu un „izvor cu apă de pucioasă în care predomină magnezia carbonică“¹. Ceva mai mult aflăm în primul dicționar geografic al județului, în care sub *Ariful*, ni se spune că e sat cu „193 contribuabili cu 1175 locuitori moșneni, 540 de case și 2 biserici... o școală primară rurală și 3 circiumi... Numărul total al vite-
lor a fost în 1887 de 1600 capete, din care 450 boi și vaci, 50 cai, 1040 oi, 40 capre și 20 rimători“². Dacă informația aceasta este adevărată se vede cît de săraci erau moșnenii : 1 porc la 27 case !

Ne-am aștepta ca în *Marele dicționar geografic* să aflăm ceva mai mult. În fapt se mulțumește a reproduce datele din dicționarul județean, arătîndu-se acum că e vorba de 2 școli primare³. În ce privește plaiul Loviște aflăm că avea 17 comune rurale cu 55 sate și cătune și 3994 case populate⁴.

¹ D. Frunzescu, *Dicționar topografic și statistic al României*, București, 1872. La 1 ianuarie 1872 plaiul Loviște cuprindea comunele : Aref, Băbuești, Berislăvești, Boișoara, Brădet, Cîneni, Cicănești, Corbeni, Dăngești, Jible, Perișani, Racovița, Sălătrucel, Sălătruc, Șerbănești, Șuici (reședința subprefecturii) și Titești.

² George Ioan Lahovari, *Dicționar geografic al județului Argeș*, București, 1888, p. 28—29, mai departe preluînd informațiile date de Frunzescu.

³ *Marele dicționar geografic al României*, vol. I, București, 1898, p. 117. „Șuici“ însă nu există ; referința trebuie căutată sub *Suici*, comună rurală mai bogată avînd 620 boi și vaci, 65 cai, 3 bivoli, 4 asini, 2 150 oi, 110 capre și 370 rimători.

⁴ *Ibidem*, vol. IV, București, 1901, p. 188. În acest plai se găsesc locurile istorice „Cetatea lui Vlad Țepeș de la satul Căpățineni, cetatea lui Radu-Negru de la satul Ariful, izvoarele termale și recente descoperiri de ruine de băi romane de la Bivolari“.

Istoriceste știm însă mai mult. Astfel, Mihai Cantacuzino însemna pe la 1774 că în munții Lotrului se întâlnea hotarul Gorjului cu al Argeșului, care față de Ardeal începea la muntele Argeșului și sfârșea la obârșia râului Vilsanul, unde începea Muscelul. Pe o bună porțiune, de la vîrfurile Lepazilor pînă la Vilsan erau munții satului Aref⁵. Totuși în tabelul vătășiilor Areful este arătat cu două vătășii pentru plasa Loviște, care ține de județul Muscel⁶, dar la potecile care duc în Ardeal se vede mai clar că județul Argeș are vătășia Aref cu satele de la Sălătuc și Aref pînă la Ciineni iar vătășia Loviștei satele de la podul Oltului pînă la Voineasa⁷. Dionisie Fotino vorbește tot de două plaiuri, Aref și Loviștea, în Loviștea fiind și căpitănie⁸. Pentru Aref dă informații similare, inclusiv potecile care duc în Transilvania⁹ și precizează că atît plaiul Loviștei cît și al Arefului cuprindeau cîte 20 de sate. Concret plaiul Arefului cuprindea depresiunea Aref și basinul Coisca-Rădăcinești, deci între riurile Olt și Vilsan trecînd peste Argeș și Topolog, deosebindu-se net de plaiul Loviștei care cuprindea în întregime bazinele riurilor Lotru, în dreapta Oltului, Boița și Băiașu în stînga Oltului (vezi harta¹⁰).

Dacă la aceste informații mai adăugăm un studiu de geografie istorică privitor la Loviștea¹¹ și altul la viața socială a Arefului¹², putem spune că la atîta se rezumă cunoștințele noastre de pînă acum. De bună seamă satul merită o cercetare mai amănunțită, mai ales că mărturiile istorice nu lipsesc. De data aceasta ne propunem să lămurim partea cea mai veche a Arefului.

Prima întrebare ce ni se pune este să știm care e numele exact al satului și cum se pronunță el corect. Hasdeu a crezut că forma „Haref“ este mai bună decît Aref¹³. Alții spun însă că numele actual este „pronunțat Aref și Hăref, Aréf și Haréf“¹⁴, Arefu, Harefu și Hăreșu¹⁵ sau

⁵ 'Ιστορία της Βλαχίας, Viena, 1806, p. 155 : τοῦ χωρίου Ἀρέφουλ. Trad. Sion, p. 82.

⁶ *Ibidem*, p. 337. Trad. Sion, p. 182 unde Aref este o greșală de tipar.

⁷ *Ibidem*, p. 341—342. Trad. Sion, p. 184—185.

⁸ 'Ιστορία της πάλαι Δακίας, III, Viena, 1819, p. 234—236. Trad. Sion, III, p. 160—161, text prescurtat.

⁹ *Ibidem*, p. 325 : Ἀριφ. Trad. Sion, p. 191.

¹⁰ Fotino, *op. cit.*, p. 234. Fiind omise în trad. Sion dăm aici satele componente. Areful : Brătășești, Galeș, Aref, Sălătrucu de Jos, Rădăcinești, Berislăvești, Stoe-nești, Jiblea, Șerbănești, Sălătrucu de Sus, Valea Albă-Ungureni, Robaia, Căpățineni-Pămînteni, Retunda-Oiești, Oiești-Ungureni, Corbeni. Streini-Ungureni, Turburi, Căpățineni-Ungureni și Brădetul ; Loviștea : Ciineni, Greblești, Găujani, Boișoara, Bumbuești, Racovița, Copăceni, Perișani, Malaeni, Spinul, Cocoiu, Titești, Voineasa, Malaia, Seliștea, Brezoia, Proieni, Călinești, Sărăcinești și Robești.

¹¹ Ion Conea, *Țara Loviștei, Geografie istorică*, București, 1935 (Extras din „Bul. Soc. rom. de geografie“, LIII, 1934), în care, între altele se precizează că Areful nu a făcut parte din Loviștea veche, plai întins pe amîndouă malurile Oltului.

¹² Andrei Rădulescu, *Din trecutul moșnenilor arefanți*, „Convorbiri literare“ XLIV, 2 (1910), p. 683—698. A. Sacerdoțeanu, *Note de diplomatică românească*, „Hri-sovul“ VII (1947), p. 137—146, pe baza ocolnicei de care ne vom ocupa mai departe. St. Nicolaescu, *Mănăstirea Vieroș din județul Muscel*, București, 1936.

¹³ *Etym. mag. Rom.*, II, col. 1538.

¹⁴ Andrei Rădulescu, *op. cit.*, p. 683.

¹⁵ Ion Conea, *op. cit.*, p. 157.

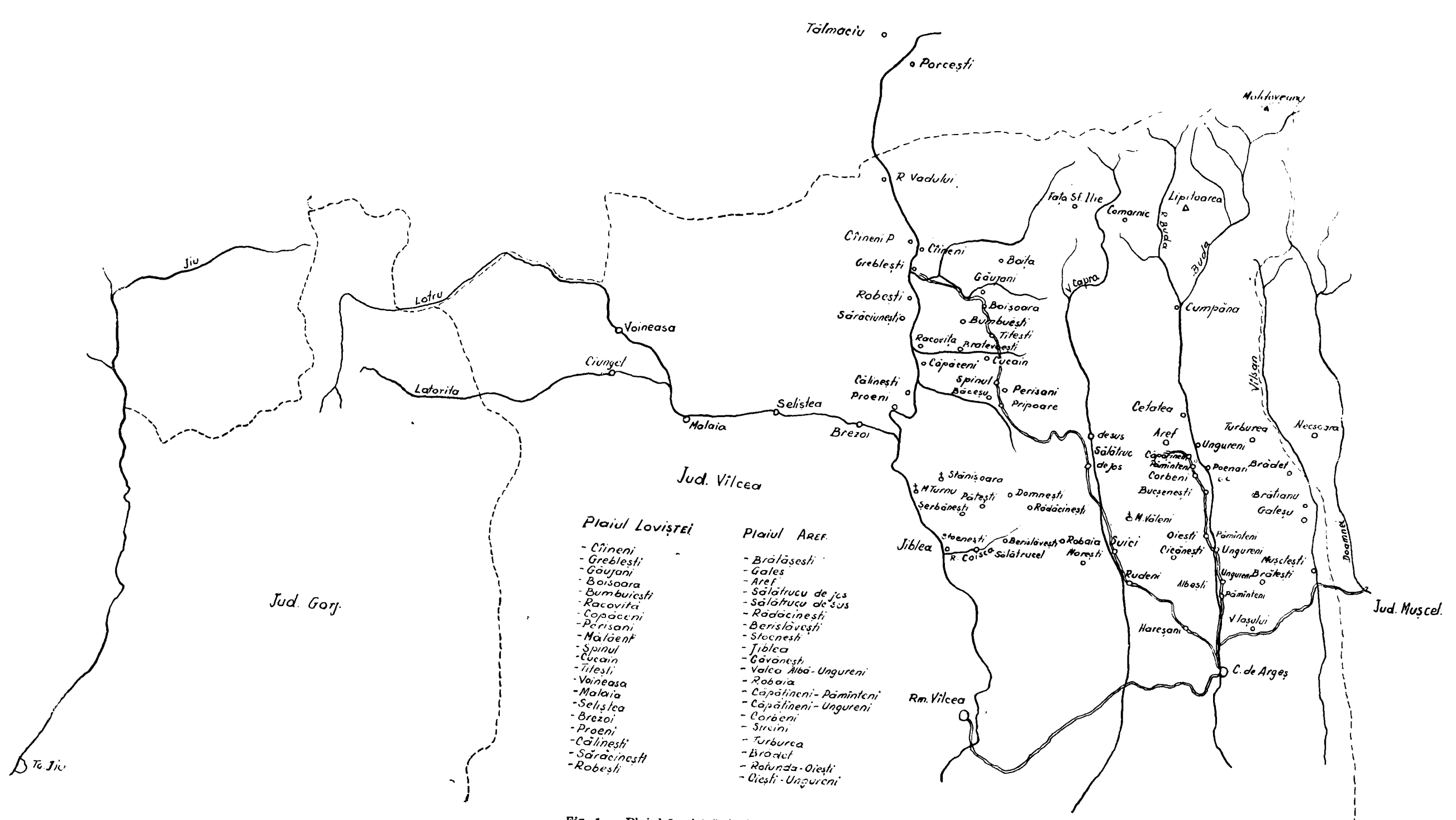

Fig. 1 — Plaiul Loviștei și plaiul Arefului la 1800

Aref și Haref¹⁶. Locuitorilor satului li se zice areșani, arișani, hăreșani și mai rar arefani sau arefeni¹⁷.

Documentele istorice mai vechi care au ajuns pînă la noi în original, scrise în limba slavonă, spun satului Hareș, prima mențiune fiind din 1546¹⁸, satul Hăreșanii la 1556¹⁹, Hareșul și Hareșanii la 1558²⁰, Hareș la 1563²¹, Haref la 1567²², Harefu la 1587—1588, în timpul lui Mihnea voievod²³ și Hareș la 1607²⁴, 1610²⁵ și 1622²⁶, formă care se menține și în documentele scrise românește ca la 1654²⁷. După aceea încep să apară mai des formele Aref și Arif, iar pentru moșneni dubletul hareșani—areșani, întîlnite des în secolul al XVIII-lea și în traducerile documentelor slavone mai vechi. Dispariția lui *h-* se încadrează în sistemul fonetic al limbii noastre²⁸. Din aceste motive noi preferăm formele Aref și areșani ca fiind rezultatul evoluției istorice și mai conforme spiritului limbii noastre actuale.

În legătură cu numele urmează să ne întrebăm ce origine poate avea. La aceasta e greu de dat un răspuns, chiar dacă ne referim la forma cea mai veche, Hareș-Haref, pe care Hasdeu o socotea mai bună. Nu știu să fi încercat cineva o explicație și cred că deocamdată nici nu poate fi dată cu toată siguranța. Putem da totuși o sugestie. Că este un nume topic foarte vechi nu încapă nici o îndoială: sufixul *-eș* o arată limpede. E oare tot așa de vechi ca *Argeș*, din a cărui familie face parte? Noi nu ne îndoim de aceasta.

Dacă am fixat cadrul istorico-geografic al satului Aref este necesar să ne punem și a doua întrebare: care este istoria însăși a satului în vremea cînd documentele o consemnează direct? În această privință povestea satului are mai multe laturi: întînderea satului, de cine era locuit și cum a evoluat stăpînirea pămîntului.

Materialul documentar la care ne vom referi cuprinde o ocolnică din anul 1775, o adevărată cronică a satului²⁹, mai multe hrisoave și

¹⁶ N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963, p. 420, unde se face apropiere de cuvîntul turcesc *arâf*, „purgatoriu“.

¹⁷ Vezi A. Rădulescu și I. Conea, lucrările citate.

¹⁸ *DIR.*, B. *veacul XVI*, vol. II, p. 344 (nr. 359). Orig. slav. Bibl. Acad. R.S.R., *Doc.* CVIII/48: Хареш, хърешанин.

¹⁹ *Ibidem*, vol. III, p. 43 (nr. 54). Orig. slav. Bibl. Acad. R.S.R., *Doc.* XL/35: село хърешанин însă și по харемѣ до солованѣ съсѣдѣше

²⁰ *Ibidem*, p. 77 (nr. 89). Orig. slav. Bibl. Acad. R.S.R., *Doc.* CVIII/47: Харешаном елци сѣт кнез и Харешѣ.

²¹ *Ibidem*, p. 182 (nr. 217). Orig. slav. Arh. St. Buc., S.I. nr. 725 (*Mitrop. Țării Românești*, CLVII/2): уѣмѣ ѣ хареш и фѣлци де оцинѣ ѣ харешѣ и ѣ хареш.

²² *Ibidem*, p. 254—255 (nr. 294). Orig. slav. Bibl. Acad. R.S.R., *Doc.* CVIII/49: ѣ хареш.

²³ *Ibidem*, vol. V, p. 317—318 (nr. 331). Orig. slav. Bibl. Acad. R.S.R., *Doc.*, CXXXVII/136: уѣ хареш ѣ.

²⁴ *Ibidem*, *veacul XVII*, vol. I, p. 269 și 669 fasc. (nr. 251). Orig. slav. Arh. St. Buc., *Mitrop. Țării Românești*, CLVII/18: уѣ хареш.

²⁵ *Ibidem*, p. 486, fasc. p. 783 (nr. 428). Orig. slav. Arh. St. Buc., *Mitrop. Țării Românești*, CCCLVI/2: уѣ хареш.

²⁶ *Ibidem*, vol. IV, p. 83 (nr. 94). Orig. slav. Bibl. Acad. R.S.R., *Doc.* DXCIV/5: patru aldămașari: уѣ хареш.

²⁷ Arh. St. Buc., *Mitrop. Țării Românești*, XCVIII/57.

²⁸ Marius Sala în culegerea *Contributions onomastiques*, București, 1958, p. 69—70.

²⁹ Arh. St. București, *Suluri*, nr. 37, pe care o publicăm integral în anexa acestui studiu.

cărți domnești³⁰ și alte înscrisuri editate și inedite³¹. Firul nostru călăuzitor îl formează însă ocolnica prin care intrăm direct în miezul chestiunii.

Originea ocolniciei stă în cearta între cele două cete ale moșnenilor din Aref în frunte cu Gheorghe vătaf și Iordache căpitan, atît pentru drepturile lor din sat cît, mai ales din munți. În principal trebuie lămurit dacă la început au fost 7 moși, după cum spunea Iordache căpitan, sau 15, după spusa lui Gheorghe vătaf. Marii boieri au socotit că după hrisoave trebuie socotiți numai 7 moși, propunere pe care o confirmă și domnul³². Temeiul acestei hotărîri stă într-un hrisov al lui Mircea vodă Ciobanul, a cărui dată a fost citită greșit 7050 (1542) în loc de 7066 (1558). Să lămurim întîi această chestiune oare se leagă de mult discutata problemă a moșului eponim.

Cel dintîi document cunoscut privitor la areșani din 1546 aprilie 8, se adresa tuturor celor „ce sînt judeci“. Al doilea document însă, din 1546 octombrie 3, privește pe Oprea cu ceata sa și arată posesiunea pămîntului pe funii : a) Oprea cu frații și verii săi ; b) Ridiche cu frații și verii săi și c) funia Roșceștilor din care Radul cu vărul său primar și Popa cu frații și unchiul său au jumătate de funie (din care Radul are al 6-lea ogor din jumătate din această jumătate de funie) iar Dragolea cu vărul său primar Stanciul, cu Nan și Radul cu frații lor, pe cealaltă jumătate de funie. Deci sînt precizate 3 funii, dar la funia lui Oprea și a lui Ridiche documentul mai adaugă pe Oncești ca „a opta funie din funia lui Oprea și din funia lui Ridiche“. Aceasta înseamnă că teoretic existau 7 funii la care se adaugă acum a 8-a ruptă din cele două funii amintite. Pînă la sfîrșit se vor arăta numai aceste 7 cete din care trei nominalizate : Oprea, Ridiche și Roșca.

Pentru o mai ușoară înțelegere a drepturilor de proprietate le arătăm grafic în această schiță (vezi tabela I). Din ea se vede limpede fărâmițarea inegală a drepturilor decurgînd din așazisul moș comun.

Dacă datele certe din 1546 le interpretăm genealogic, atribuind unei generații 30 de ani, putem reconstitui următoarea tablă a descendenților moșului eponim (vezi tabela II). Aceasta ne duce cu 150 de ani în urmă, ceea ce arată că, după tradiția păstrată sub forma aceasta genealogică, satul exista la sfîrșitul secolului al XIV-lea.

Să vedem cum se reflectă mai departe acești moși.

În cîteva documente care urmează în acțiune, apare tot numai obștea : tot satul Hareșul. Se pare totuși că ieșirea teoretică din obște era destul de înaintată de vreme ce la 1563 septembrie 24, Petru voievod confirmă „slugii“ sale Stanciul nu mai puțin de 18 cumpărături în Hareș, în total 15 fâlci și 4 locuri de casă de la 16 vînzători arătați anume, pentru 1190 aspri, din care 415 aspri de argint și 70 aspri gata, în afară de un cal murg pentru 4 fâlci ; o jumătate de falce îi fusese dăruită de Nan cînd „s-au înfrățit“ pentru care Stanciul îi „dăruise“ o cămașă

³⁰ Citate mai sus notele 19, 21—22.

³¹ Care vor fi arătate mai jos.

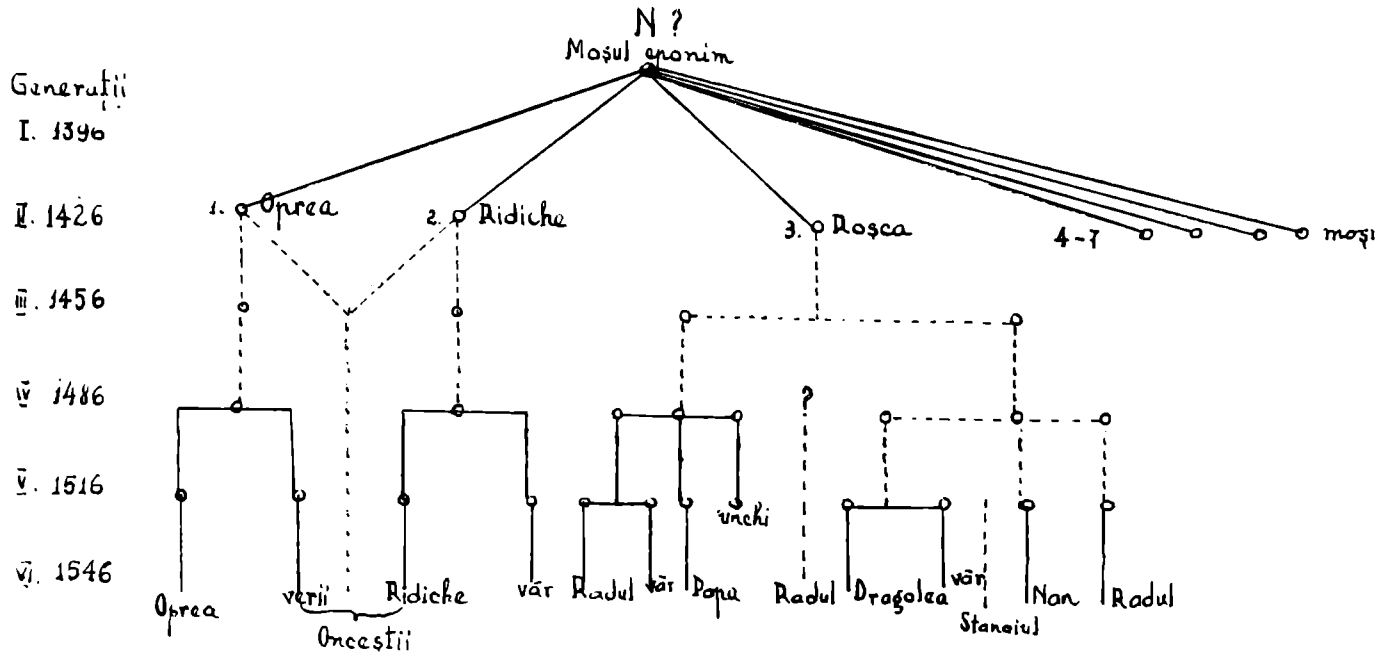
³² Vezi anexa, confirmarea domnească de la început și anaforaia boierilor de sub nr. 16.

Tabela 1
Funiile de moșii ale satului Aref

1	Oprea	
8	— Onceștii —	
2	Ridiche	
3	Radul și Popa Roșca	Ogor 6 = Radul
	Dragolea cu Stanciul și Nan	Radul
4	[Dragomir — Vlad — Țigan]	
5	[Marin — Dumitru]	
6	[Nan — Micul]	
7	[Popa Ivan]	

Tabela II

Spița reconstituită a celor 3 moși nominalizați în documentele Arefului

bună și un stup. În același timp se întărește și lui Micul o falce de pădure pe care i-o dăruise Manea când l-a cununat. Înrudiri între vinzători nu se arată decât un Cirstea cu nepotul său Cirstea³³.

La 1567 decembrie 20, tot Petru voievod confirmă fraților Dragomir, Vlad și Țigan, cumpărături de ocine în valoare de 1475 aspri de la 6 vinzători, lui Dragomir singur pentru 253 aspri de la alți 6 vinzători, lui Marin și Dumitru o vatră de casă de 40 aspri cumpărată de la Neagoe și lui Nan și Micul ocina partea lui Radul cu 300 aspri, cumpărată de la Vilsan. În afară de cei trei frați nu mai apare decât indicația că un Marin este unchiul lor. Cumpărătura principală a acelor trei frați e „partea lui Stanciul toată” în valoare de 1200 aspri, luată prin globirea fraților cu 15 boi și 30 de oi³⁴. Avînd în vedere valoarea echivalentă a acestor cumpărături cu a cumpărăturilor anterioare ale slugii domnești Stanciul, înclinăm să credem că e vorba de aceeași persoană care a trebuit să plece supărat din sat. Menționăm că acum apare și formula „oricît se va alege”, ceea ce arată că teoretic se cunoșteau părțile dar pe teren nu erau încă hotărîte. Așa se explică de ce Nan din Hareș poate cumpăra la 1570 iulie 5, opt fălci pădure întreagă de la Radul Scurtul din Sălătruc lîngă plai³⁵. Radul acesta, probabil că trecuse în obștea satului Sălătruc. O situație asemănătoare are și popa Ivan din Harefu cu un Lazăr din Bîrsești în pîră „pentru niște locuri” împăcîndu-se prin intermediul a 4 megieși, în vremea lui Mihnea voievod³⁶. E curios faptul că la 1606 iunie 27, cînd Radu vodă Șerban face cea mai amănunțită descriere a hotarelor satului, nu se face nici o mențiune despre moșii areșanilor și vorbește numai de oamenii și megieșii arășani³⁷. Trebuie să înțelegem prin aceasta o diferențiere socială, căci în anul următor, la 1607 iunie 12, domnul pune jurători într-o pîră din Cîrstienești pe Vitan, Țigan și Oprea din Hareș³⁸. În aceeași situație mai apare „Vitan ot Hareș” și la 1610 august 28³⁹.

În opoziție cu areșanii care acumulează averi este firesc să apară și cei care le pierd. Astfel la 1672—1677 Șărbu ot Arif, văcar, împreună cu feciorii Istrate și Albul, se vînd rumâni clucerului Tudoran pentru că nu au putut plăti o datorie de 20 ughi⁴⁰. Obștea areșanilor practic era desființată, deși moșnenii rămîn încă în majoritate.

Cetele de moșneni duc mai departe lupta pentru stăpînirea munților. La 1775 erau recunoscute tot șapte cete. De acum înainte însă moșnenii cer să li se aleagă moșia.

³³ DIR. B. veacul XVI, vol. III, p. 182 (nr. 217). Acest Stanciu probabil că nu a fost areșan și a intrat în obștea satului prin înfrățire cu Nan, care poate fi Nan din funia Roșeștilor (de la Roșca).

³⁴ DIR B. veacul XVI, vol. III, p. 254—255 (nr. 294).

³⁵ Vezi anexa nr. 4.

³⁶ DIR B. veacul XVI, vol. V, p. 317 (nr. 331).

³⁷ Vezi anexa nr. 6.

³⁸ DIR. B. veacul XVII, vol. I, p. 269 și facs. p. 669 (nr. 251).

³⁹ Ibidem, p. 486 și facs. p. 783 (nr. 428).

⁴⁰ Arh. St. București, Ms. nr. 137 f. 105 v și 110 v—111.

Tabela III

Vinzări de pământ și prețuri în Aref la 1563

Cumpără Stanciul

Obiectul	Localizarea	De la :	Prețul
1/2 falce	—	Gurban, Cîrstea și nepotul său	30 aspri argint
Loc de casă	Mirăori	Cîrstea	120 as.
1/2 falce loc de casă	Mirăori	Costea	25 as. arg.
1/2 falce loc de casă	Mirăori	Oprea și Manea	60 as. arg.
1/2 falce loc de casă	Mirăori	Neagul și Roșca	60 as. arg.
1/2 falce	La Grădini	Grecul	70 as.
4 fălci	Grui și Bosăneasa	Stroe	1 cal murg
2 fălci	—	Țigan	100 as. arg.
1 falce	Poeniță	Micul	60 as.
1/2 falce	Coasta lui Oanea	Micul	30 as.
1 1/2 falce	Hăreșel	Micul	90 as.
1 falce de pădure	Băjenie	Micul	65 as.
1 ogor de pădure	Băjenie	Radul partea lui	70 as.
1 1/2 falce	Băjenie	Nan	110 as.
[partea Nanicăi]	Băjenie	Nanica	80 as.
1 1/2 falce	Hareș	Nan	80 as.
1 falce	Secături	Stan	60 as.
[tot]	Piscul	Țigan	80 as.
1/2 falce	Runcoșel	Dăruită de Nan cînd s-au înfrățit	—
1 falce de pădure	—	Dăruită de Manea cînd l-a cununat	—

Tabela IV

Vinzări de pământ și prețuri în Aref la 1567

Cumpără Dragomir : Vlad și Țigan

Obiectul	Localizarea	De la :	Prețul
Toată partea	—	Stanciul [gloabă 15 boi și 30 oi]	1200 aspri
1 falce	Mlacele lui Oană	Dragnea	50 as.
1 falce	"	Cîrluci	50 as.
[ocină]	"	Ciortan	50 as.
1½ falce	"	Stoia	75 as.
1 falce	Zmiurăt	Micul	50 as.

[Țigan neavînd copii dă partea sa lui Dragomir]

Cumpără Dragomir :

½ falce	—	Cîrstea	25 as. arg.
1 ogor	—	Țigan	20 as.
1 ogor	—	Drăghici	18 as.
1 falce	—	Micul	70 as.
1 falce	Supt Belitori	Radul	70 as.
½ falce vatră de casă	Mistreu	Radul	—
1 falce	—	Mărin (unchi). Dumitru și Radul	50 as. arg.

Cumpără Marin și Dumitru

1 vatră de casă	—	Neagoe	40 as.
-----------------	---	--------	--------

Cumpără Nan și Micul

[ocină]	Haref	Vîlsan (partea lui Radul)	190 + 110 as.
---------	-------	---------------------------	------------------

Avind în vedere că frații Dragomir, Vlad și Țigan, Marin și Dumitru, Nan și Micul de la 1567, ca și popa Ivan de la 1570, nu figurează în ocolnica din 1775, putem presupune că erau descendenți din ceilalți moși eponimi, despre care nu cunoaștem încă atestări documentare, dar care nu este exclus să apară.

În parte am văzut cine sînt areșanii și cum merg neamurile după vechea lor tradiție. Care era însă moșia lor căci încă de la început îi vedem în ceartă de hotar cu satele vecine Poenari, Căpățineni și Cheeni. Cel dintîi document din 1546 aprilie 8, adresat tuturor areșanilor cîți sînt judeci, prin care li se fixează hotarele, arată că impresurarea moșiei areșanilor era mai veche, de cînd i-a prins Stroe spătar și doamna Bășărăboae iar Laiotă Basarab le-a dat carte ⁴¹. Cîteva luni mai tîrziu, la 1546 octombrie 3, domnul amintind plîngerea Cheienilor și Căpăținenilor că areșanii ar fi cotropit ocina domnească, cercetîndu-se hotarul „pe urma lui Drăghici vornic și a lui Secară sluger“ dreptatea s-a aflat de partea areșanilor, și astfel se confirmă drepturile lui „Oprea din Hareș cu ceata lui“ ⁴². E ceata cea mai activă în apărarea moșiei.

Zece ani mai tîrziu situația se complică. La 1556 mai 4, Pătrașco voievod considera că satele Căpățineni, Cheieni și Poienari sînt „vechi și drepte ocine și dedine“ ale unor mari boieri. Aceștia, plîngîndu-se că areșanii le-au cotropit ocinele și au tăiat hotarele, se face cercetare la fața locului cu Mihnea pîrcălab și 24 boieri care mergînd „pe urma“ lui Stan pîrcălab și pe hotarele puse de Vintilă voievod, constată infracțiunea areșanilor pentru care sînt pedepsiți de domn prin luarea a 125 de vaci. În același timp domnul fixează hotarele acestor sate către areșani : „de la fîntîna Bărbușei pe Valea Hotarului în jos pînă la gura văii în Solovanul cu fiarele și de aici în sus pe Harehu pînă la Solovanul cu fiarele“ ⁴³ ; și de aici în sus pînă la Bisorătu în sus pînă la gura Cîrpei și de la Cîrpa în sus pînă la fîntîna Balcăi și de la fîntîna Balcăi pe culme pînă la fîntîna Bărbușii“. Domnul văzuse și cartea tatălui său Radul voievod Paisie ⁴⁴.

Diferendul cu cheienii și căpăținenii continuă. La 1558 februarie 11, Mircea voievod confirmă iarăși areșanilor „cîți sînt cnezi“ Hareșul tot cu tot hotarul, „pentru că le este veche și dreaptă ocină și dedină“ din zilele lui Dan voievod și Vlad voievod Tepeș, cotropite „cu sila lui Radul din Golești“ ; se confirmă aceleași hotare din 1546 ⁴⁵. În 1563 sep-

⁴¹ DIR. B. vol. II, p. 336 (nr. 348). Vezi anexa nr. 3. Comentariu la A. Sacerdoțeanu, *Note de diplomatică românească*, p. 137. Originalul acestui document îl aflu acum la Muzeul din Curtea de Argeș, Stroe a fost spătar la 1535—1541, iar Laiotă trebuie să fie efemerul Laiotă Basarab din 1544. Semnele hotarului sînt la fel integrate și în cartea domnească din 1606.

⁴² DIR. B., vol. II, p. 344 (nr. 359). Vezi anexa nr. 2. Drăghici fusese vornic în ani 1525 și 1535—1537.

⁴³ În text по хареху до Солоранъа със желязе.

⁴⁴ DIR. B., *veac* XVI, vol. III, p. 43 (nr. 54).

⁴⁵ DIR. B., vol. citat, p. 77 (nr. 89) cu greșeli de lectură. Orig. slav, Bibl. Acad. R.S.R. Doc., CVIII/47. Vezi și anexa nr. 1, cu data greșită. Prin pomenirea domnilor predecesori Dan și Vlad Tepeș, vechimea satului atinge începutul secolului al XV-lea; dacă e vorba de Dan I atunci chiar anii 1383—1386, ceea ce corespunde și cu genealogia satului pe care am reconstituit-o mai sus.

tembrie 24, au loc numeroase vinzări în Hareș la locurile numite Mirăori, Grădini (Perivole), Gruî, Boșâneasa, Poenița, Coasta lui Oancea (coasta Oancev), Hareș, Hăreșel, Băjenie, Secături, Piscul și Runcoșel, fără a fi conturate ⁴⁶. În 1567 decembrie 20, de asemenea au loc vinzări în Mlacele lui Oană, Zmiurat, Supt Belituri și la Mistreu ⁴⁷.

Cea mai largă hotărnicie avem însă încă din 1606 iunie 27, de la Radu Șerban voievod, care arată moșia areșanilor ca pornind de la hotarul cheienilor și căpăținenilor pe de o parte și a cirstineștilor și Sălătrucului pe de altă parte, în sus prin munți pînă la hotarul Făgărașului între Izvorul Paltinului și Podul Giurgiuului ⁴⁸ (vezi harta II).

Aproape o sută de ani domnește liniștea în munții Arefului. O liniște relativă deoarece în acest timp diferențele stărilor sociale se accentuaseră iar intrusiunea străină în obște nu putuse fi evitată. Așa se face că la 1705 aprilie 26, certurile de hotar cu corbenii, cheienii, căpăținenii și poienarii sînt reluate, de data aceasta intervenind mănăstirea Iezer pe de o parte și boierii Bucșănești, pe de alta. Anume, la porunca lui Constantin Brîncoveanu șase boieri hotarnici trebuiau să aleagă hotarele satelor mănăstirii Iezerul „stricate și impresurate de către areșani”. Cu participarea areșanilor hotarul despre răsărit se fixează în general pe semnele cunoscute ⁴⁹. Cu jupîneasa Marica, nora logofătului Grigore Albescu, alegerea hotarului muntelui Jorzea a fost mai greu de realizat, fiindcă muntele fusese luat de la martalogii din Aref în chip silnic de către logofătul Grigore Albescu pe vremea lui Duca Vodă (1674—1678) dar în cele din urmă le fusese redat, pentru ca acum nora logofătului să-l pretindă din nou, dar fără a izbuti să-l ia. Cu acest prilej la 1704 iulie 15 se arată pentru prima dată că areșanii au fost și plăeși sau grăniceri (martalogi) ⁵⁰. De data aceasta satele vecine mărturisesc pentru areșani, probabil ca să nu intre în moșia lor un boier.

Litigiul dintre satele mănăstirii Vieroș cu Areful a fost reluat ceva mai tîrziu încît hotărnicia din 1742 septembrie 6, le fixează apa Budei drept hotar iar spre răsărit de aceasta sînt munții mănăstirii Vieroș și ai boierilor Bucșănești, adică pe Piscul Mircii în sus spre muntele Moldoveanu ⁵¹. Areșanii nu se liniștesc și protestează din nou la domnie, care dispune o nouă cercetare consemnată la 1745 iunie 26, în sensul că trebuie mers la fața locului ⁵². Hotărnicia care are loc la 1 august, constată unele greșeli în hotărnicile precedente și se revine la hotarele fixate în hrisovul lui Radu Șerban din 1606, cu precizarea că Piscul Mircii Vodă aparține moșnenilor areșani ⁵³.

Din toate aceste documente se poate spune că munții areșanilor se întindeau între cumpăna apelor dintre Topolog și Argeș către apus și

⁴⁶ *DIR.*, vol. citat, p. 182 (nr. 217).

⁴⁷ *Ibidem*, p. 254 (nr. 294).

⁴⁸ Vezi anexa nr. 6.

⁴⁹ A. Sacerdoțeanu, *Note de diplomatică românească*, p. 141—143.

⁵⁰ Vezi anexa nr. 7, adevărată cronică a satului pentru anii aceia.

⁵¹ Vezi anexa nr. 8.

⁵² Vezi anexa nr. 9.

⁵³ *Idem*, nr. 10.

riul Argeșului de la izvoare pînă la Poenari spre răsărit și din depresiunea Arefului la sud pînă la hotarul țării Făgărașului la nord. E poate cea mai întinsă posesiune de munți pe care a putut-o avea un sat.

Locuind o depresiune subcarpatică interesantă și stăpînind un lanț de munți cu numeroase „goluri“ propice păscutului de vară, ar trebui ca viața economică a satului să fie mai dezvoltată. Documentele nu ne-o arată. Abia dacă putem spicui cîteva informații, care presupun o economie închisă. Sat de moșneni, așezat între sate domnești și boierești, Areful a preferat să se mențiă în limitele producției proprii.

În acest sens extragem cîteva date. La 1563 septembrie 24 ni se dau și cele dintii valori relative de bunuri. Din acestea remarcăm că 4 fălci de pămînt valorau cît un cal murg; locurile de casă și fălcele de pămînt aveau prețuri variate (vezi Tabela I). La 1567 decembrie 20, valorile par mai egale (vezi Tabela II). La 1570 iulie 5, opt fălci pădure întreagă valorau „un cal bun“.

Pe vremea lui Duca Vodă areșanii nu mai pot face față năpăștilor și fug. Luați cu strînsoare pentru 100 taleri li se iau 18 vaci cu lapte, 23 lei (monedă), 35 oi, 74 cară de fin, o iapă și un bou și din case „ce au găsit tot, care s-au făcut mai de mult prețu decît acei bani“, cum scrie într-o hotărîre din 1704 iulie 15.

Între ocupațiile areșanilor păstoria ocupa un loc important dar munții lor depășeau cu mult nevoile lor de iarbă, de aceea prisosul putea fi închiriat altora. Astfel pe la 1760 împrumutîndu-se cu 200 taleri drept dobîndă oferă păscutul ierbii. Cinci ani mai tîrziu ei obțin un împrumut mai avantajos, păscutul ierbii timp de șapte ani pentru 1000 taleri⁵⁴. Aceste cifre arată valoarea economică a prisosului de iarbă de păscut pe care îl aveau areșanii. Că nu și-au dezvoltat păstoritul pînă la întreaga capacitate se datorește faptului că satul nu oferea o producție suficientă de hrană de iarnă pentru vitele și oile cîte ar fi putut hrăni vara cu înlesnire. De aici izvorăște închirierea surplusului.

În îndelungata vreme a luptei de clasă a areșanilor aflarea dreptății se făcea după anumite proceduri pe care actele Arefului le consemnează, uneori destul de vag. La 1546 aprilie 8 se vorbea de „prinderea“ unor împraturatori de hotar. La 3 octombrie același an, se arată că la fața locului pentru cercetare a fost trimis un mare armaș jupan Vlaicul, care a umblat cu 36 boieri „din trei județe“ (от трех юдачей) să afle semnele unei hotărnicii anterioare. La 1556 mai 4 umblă Mihnea pîrcălab cu 24 boieri pe urma lui Stan pîrcălab și pe hotarele puse de Vintilă voievod (1532—1535); areșanii sînt globiți cu 125 vaci pentru cutropire de ocină și tăiere de hotar. Tot acum avem mărturia folosirii „înfierării“ punctelor de hotar: „Solovanul înfierat“ (Солованъ как жеатъи), cum credem mai potrivit a spune. La 1558 februarie 11 se arată cutropirea ocinei moșnenilor „cu sila Radului din Golești“ și „fără nici o lege și nici o judecată“. La 1563 septembrie 24 apare „înfrățirea“ cu „dăruirea“ în

⁵⁴ Vezi anexa nr. 13.

schimb, care de fapt introduce străinul în obşte, cum şi „darul“ naşului la cununare. La 1567 decembrie 20 se pare că intrusul fiind dat afară din obşte şi-a vîndut partea globînd pe cumpărători cu 15 boi şi 30 de oi ; unul din cumpărători neavînd copii lasă partea sa de ocină de cumpărătura şi de moştenire „cît se va alege“ unuia din fraţi ca să aibă „cînte în viaţa sa“ şi pomenire după moarte.

Ulterior apar probleme de drept românesc vechi mai interesante. La 19 ianuarie 1570 Alexandru voievod arată cum „pentru greşala ce au fost greşit“ areşanii, după cum susţineau căpăţinenii, Radul vodă Paisie şi Mircea vodă Ciobanul au dovedit nevinovăţia areşanilor şi obligă pe căpăţineni „să le întoarcă bucatele ce le-au fost luat atuncea pe aceea greşală“. E vorba de o deşugubină „pentru un om legat ce s-au fost scăpat de la dinşii“ despre care căpăţinenii jurînd cu 12 boieri că „n-au scăpat acel om de la dinşii“ areşanii au plătit gloaba, dar jurînd apoi cu 24 de boieri, cîştigă şi-şi ia prada de la căpăţinenii care au rămas de lege⁵⁵. Căpăţinenii cîştigaseră litigiul pe vremea lui Pătraşco voievod, cum arată Alexandru voievod în altă poruncă a sa din 5 iulie 1570, cînd căpăţinenii n-au putut jura cu 12 boieri şi au rămas să fie prădaţi pentru că „au fost stricat şi spart moşia şi hotarele areşanilor în sila lor fără de cale“⁵⁶.

O procedură de judecată mai deosebită ne arată Mihnea voievod amintind o împăcare „cu 4 megieşi“ înaintea lui „jupan Chisar mare vornic şi dinaintea întregii curţi a domniei mele“⁵⁷. Pentru hrisovul pe care îl emite Radu Vodă Şerban la 1606 iunie 27, areşanii dau „un cal galben bun“.

Nu lipsesc nici „aldămăşarii“ : la cumpărăturile lui Micul din Berindeşti la 1622 ianuarie 15 sînt „din Hareş Pîrgarul şi Oncea şi Cătuşariul şi Nan Puşcariul“⁵⁸ ; „cartea legată“ a lui Vodă şi jurămîntul în biserică cu miinile pe evanghelie, cum şi jurămîntul vecinilor cu carte de blestem sînt alte proceduri atestate de documente⁵⁹.

Areşanii nu pot recunoaşte mănăstirii Vieroş stăpînirea unor munţi, iar cînd acesta şi-a trimis oamenii săi pentru luarea venitului, o hotărnicie din 1742 septembrie 6 spune că „au fost bătut pre acei trimişi purtîndu-i legaţi din stîină în stîină“, procedeau pe care nu l-am mai întîlnit pînă acum. Pentru această „greşală“ fiind certaţi de ispravnic mai înainte „acum s-au lăsat“, adică au fost iertaţi.

Toate aceste consemnări din documente spun mult în laconica lor formulare.

Din nota adăugată de moşnenii arişani la copia ocolniciei din 1775 rezultă că „ocolnica cea pecetluită“ a fost încredinţată spre păstrare lui Gheorghe ceauş, fiul lui Stanciu Popa din ceata lui Gheorghe vataf fiul lui Jătea Ciocan, în timp ce „hrisoavele şi scrisorile mărunte“ au fost

⁵⁵ DIR. B., *veacul XVI*, vol. III, p. 344 (nr. 395). Vezi anexa nr. 5, unde copistul a citit greşit anul 1572.

⁵⁶ Vezi anexa nr. 4.

⁵⁷ DIR. B., *veacul XVI*, V, p. 317 (nr. 331).

⁵⁸ *Ibidem*, *veacul XVII*, vol. IV, p. 83 (nr. 94).

⁵⁹ Vezi anexa nr. 7.

încredințate popei Radul, fiul lui popa Lazăr din ceata lui Iordache căpitan, fiul lui Gheoghiță vătaf⁶⁰. Moșnenii de credință și de nădejde au fost aleși pe principiul încrederii reciproce.

Oamenii de credință aleși, ei sau înlocuitorii lor, au înstrăinat însă atît documentele cît și ocolnica. Se pare că elementul dizolvant din obște a fost Iordache căpitan pe care arișanii la 1796 vor să-l alunge din sat. În acel timp încep să pătrundă în obște și străinii, în cauză cel mai de seamă fiind marele vistier Constantin Filipescu, în a cărui mină au căzut la 1814 toate actele sătenilor, inclusiv ocolnica din 1775. Obștea fiind în descompunere boierii Filipești acaparează toți munții satului. În disperare de cauză moșnenii se mai judecă la judecătoria din Pitești la 1833 și apoi la Înalțul Divan al Țării Românești la 1835⁶¹, dar de fiecare dată pierd, la 1855 moșnenii mai avînd doar cîteva pogoane în întărcătoarea Bărbușa și în Glodul Stoichii.

În 1861 moșia Filepeștilor este cumpărată de Mihai Hagi Ștefan. Moșnenii reiau judecățile cu urmașii acestuia, care, nu erau încheiate în 1910⁶². Desigur procesul este interesant de urmărit și după începerea exploatărilor forestiere de pe valea Argeșului și trecerea la viața nouă în care trăim acum. Prin lucrările hidroenergetice care cuprind toți munții areșanilor de altădată, Arefului îi este rezervată o viață îndestulată care încheie minunat procesul secular de luptă pentru apărarea drepturilor străbune și deschide perspective de prosperitate imposibil de conceput acum un sfert de veac.

A N E X A

1775 iunie 25. — Copia Ocolnicei lui Alexandru Ioan Ipsilanti, voievodul Țării Românești, prin care întărește moșnenilor din Aref jud. Argeș stăpînirea munților lor după vechile hotare, contestate de satele Corbeni, Cheieni și Poenari, și dispune totodată transcrierea tuturor actelor vechi ale satului și păstrarea lor la un cetaș, om de nădejde. Moșnenii hotărăsc să lase o copie adevărită și iscălită de marele logofăt la mitropolie, unde să se afle în bună păstare.

Io Alexandru Ioan Ipsilant Vvd. bj. milst. gspdru.

Înainte domniei mele la divan fiind prea sfinția sa părintele mitropolitu, iubitorii de Dumnezeu episcopi și dumnealor veliții boeri, s-au cercetat jălbile de stăpînirea munților și pricinile ce au avut între dînșii moșnenii de la Aref sud. Argeș.

Cea dintăi pîră a lui Gheorghe vătaf cu cetașii lui asupra lui Iordache cu cetașii lui fu aceasta, cum că neamul lui au fost zestraș cu parte numai în siliștea satului iar nu și în munți. Dar la această pîră, cum că numai în siliștea satului au avut parte, nici un fel de dovadă

⁶⁰ Ocolnica, document nr. 17.

⁶¹ Dosarul acestei judecăți s-a păstrat. Vezi Ion Sucu, *Înaltul Divan*, București, 1958, p. 143—144 (nr. 531). Se păstrează la Arh. Statului București, hotărîrea în ms. nr. 956 f. 98—100 și dosarul în fondul *Înaltului Divan* nr. 14293/1835.

⁶² Pentru această perioadă vezi relatările lui Andrei Rădulescu, *Din trecutul moșnenilor arefeni*, p. 694—698.

nu avură, nici vreo mărturie cum că au făcut vreodată jalbă la domni sau la dregători pentru aceasta, fără numai cu gura și cu mărturia lor, iar stăpînirea lui Iordache cu cetașii lui o văzum veche de mulți ani, stăpînind deapurirea cu dinșii frățește ca niște moșneni, nepricinuindu-să prin aceasta nici odinioară, dupe care rămîne a stăpîni și deacum înainte.

Și dă vreme că din hrisovul răposatului Mircii Vodă cu leatul 7050 <1542> să vede că cei vechi dintru-nceput moși stăpînitori ai munților aceștia au fost dă toți lude șapte, am hotărit domnia mea să să facă cercetare cine și cîți sint acum dă să trag dintr-acei șapte moși și fieșecare dupe părțile moșilor lor să ție și să stăpînească atît Ggheorghe vâtaf cu cetașii lui cît și Iordache vâtaf cu cetașii lui. Care această cercetare fiind peste puțină a să săvirși aici, dă vreme că cei mai mulți moșneni să află acolo la plaiu și iaste trebuință de a să afla toți față, a nu să pricinui vreunua nedreptate, am rînduit cu osebită anafora boeri credincioși să meargă în fața locului, unde să-i stringă pre toți moșnenii dă față și dupe moși să li să aleagă părțile stăpînirii.

Al doilea pîră făcu Gheorghe cu cetașii lui, cum că la liat <loc alb> amăgîndu-i pe unii din moșneni cu făgăduială prin cuvînt cum că va împărți cîștigul cășării și al munților frățește cu ei, i-au dat zapis ca să ție el venitul munților și nu numai dă făgăduială nu s-au ținut că să împartă cîștigul cu ei, ci și multe nedreptăți, pagube, cazne și bătăi le-au făcut; hristoavele dă această moștenire a munților lor încă din miinile lor le-au luat, înșălîndu-i dă i-au dat și scrisoare în nume dă păstrare, care cu vreme caută să-i facă și streini din moștenirea lor neavînd cărțile la mină, și cerea ca să ia de asupra lui venitu munților și oprindu-și banii ce va avea dați pentru moșneni și dreaptă cheltuială ce va fi făcut la niguțătorii cășării, prisosul dă cîștig să-l împartă frățește cu toți moșneni și să li să dea hrisoavele lor la mină.

Pentru aceasta s-au fost poruncit dă către domnia mea mai nainte la dumnealor isprav<nici> de au cercetare jălbilor lor asupra lui Iordache și dupe înștiințarea ce ne-au venit dă la ispravnici și dupe cercetarea ce am făcut și domnia mea în divan, s-au cunoscut dă vinovat Iordache la toate jălbile moșnenilor, pe unii bătui, căzniți fără milă, neputînd nici el a le mai tăgădui și pe alți păgubaș și asupriți dă nedreptate, care dupe vina lui s-au luat pedeapsă cu bătae la scara domnească și în pază s-au dat pă mină dă zapciu ca să-l ducă la cercetarea ce s-au numit mai sus, că am rînduit boeri să facă în fața locului. Deci hotărîm venitul munților să nu mai rămîie asupra lui Iordache. Și așa l-am pus dă s-au dat socoteala dă venit i cheltuială pri cîta vreme i-au ținut el înaintea dumnealor veliților boeri și în scris cu osebită foae li s-au izbrănit, la care socoteală s-au odihnit amîndoa părțile.

Însă, precum lui Iordache așa nici lui Gheorghe pîrîșului lui, nici lui Nan ce i-au ținut mai nainte, să nu să dea venitu munților, ci ori la altul cerut dă toată obștea amîndurora părților supt iscălituri, ori între dinșii să-i caute. Iar hrisoavele și cărțile luîndu-i-să dă la mina lui, am pus domnia mea dă s-au trecut într-acest ocolnic și să pecetluște de domnia mea; și să aleagă cu toții dintre dinșii, adică de amîndoa cetele moșnenilor, un moșnean om dă nădejde și cu credință dăspre toți și înscris supt iscăliturele tuturor, să-l arate înaintea dumnealor

veliților boeri ca la aceluias mîna să să dea toate hrisoavele și cărțile vechi cu foae anume și nemișcat la acea casă în toată vremea să stea și să să păstreze.

Iar pentru zece delnițe dă pămînt, carii iarăș să jăluie Gheorghe vataf împreună cu ceilalți moșneni cum că Iordache le-au înpresurat îngrădindu-le și făcînd și casă pă dînsile, răspunde Iordache cum că nu ca să le ție și să le stăpînească el acele locuri le-au îngrădit și au făcut casă, ci fiind locurile acestea în sat și avînd pă dînsile bucate, pentru paza acelor bucate a nu să călca dă vite le-au îngrădit și au pus om dă pază, iar acum nepriimînd ceștilalți moșneni, nu să pune înpotriv dă a arădica acea îngrădire ci să rămie slobodă. Ci și pentru aceasta am hotărît ca Iordache căpt. rădicînd acea îngrădire fieștecarele moșnean pă cît ii va fi partea într-acele locuri dă stăpînire, ori ce va vrea să facă pă dînsile să fie volnic.

Și am întărit domniia mea această ocolnică cu domneasca noastră pecete la leat 1775 Iunie 25.

Iar pentru moară, boeri și ispravnici să facă cercetare și dă va fi făcut-o Iordache pă moșia jăluitorilor făr dă nici un așazămint în scris dînd, să pue să o rădice.

(L.S.)

[1] 7050 <1542> fev. Cu mila lui Dumnezeu Io Mircea Vvd. și domn a toată Țara Rumănească, fiiul marelui și prea bunului Radul Vvd., dat-am domniia mea această carte a domnii mele Harișanilor ciți sînt judeci, ca să le fie lor Hareșul tot cu tot hotarul pre bătrînile hotară. Și ca să să știe hotarul : din Lăcșor pă slemnea Pleșilor, în jos pe slemnea Pleșilor pînă la mlaca Stanii și de acoloa pre cale în jos pînă la Gruitul hotarilor și de acoloa pre hotar în jos pre bătrînul hotar pînă în vilceaoa Vîrtoapelor și pre valea Colnicilor pînă la Cîndea și pă în Piatra mare și pă gruiul Căpăținii și pă slemnea Lazului pîn în Măgurelile Lazului și pînă în piatra Neniului dvornicul și pă șăsul pădurii din Corugă pînă în scorușul Țintei și pînă în secătura Monii și prin acea secătură la Plăișor, pentru căci a lor iaste bătrînă și dreaptă ocină și moșie încă din zilile răposatului Dan Vvd. și a lui Vlad Vodă Țepeș, ce i-au fost înpresurat satu Chienii și Căpăținenii cu silniciia Radului din Golești.

Iar dupe aceia au venit toți Arișanii înaintea domnii mele dă s-au jăluit cum că i-au înpresurat făr dă nici o lege și făr dă nici o judecată. Iar domniia mea am căutat și am judecat pre lege și pre <dre>ptate cu toți cinstiții dregătorii domnii mele. Și am citit domniia mea cărțile bătrîne ale răposatilor domni și am înțeles domniia mea cum că iaste a lor ce scrie mai sus, satul și moșia, bătrînă și dreaptă ocină din strămoși.

Drept aceia le-am dat și domniia mea ca să le fie lor întru moștenire obhabnică lor și feciorilor lor și nepoților și strănepoților și dă către niminea neclintită să fie, dupe zisa domnii mele. Iar și martori am pus domniia mea : jupan Burtea marele dvornic, jupan Bogdan marele logofăt și Bărcan spătar și Chiriac stolnic și Dumitru marele

post. Și ispravnic Bogdan vel logofăt. Și eu Mihail care am scris în București ⁶³.

[2] 7050 <1542> Iunie. Cu mila lui Dumnezeu Io Mircea Vvd. și domn a toată Țara Rumânească, feciorul bunului și marelui Radu Vvd., dat-am domnia mea această poruncă a domnii mele Oprii dă la Areș cu ceata lui, moșie la Aref cu frații lui preste o funie și Răduche cu frații lui și cu nepoții lui preste altă funie și Ioniceștii preste altă funie din funiia Oprii și din funiia Ridechii. Și iarăși să fie Roșceștilor Radului cu nepoții lui și Popii cu frații lui și cu unchiu-său, să fie peste jumătate din funiia Roșceștilor cu Radu, și Dragole să fie cu nepoții lui și cu Nan cu frații lui și Radu cu frații lui peste altă jumătate, pentru că aceste mai sus zise moșii și bucate ele sint bătrîne și drepte moșii și dă baștină.

Iar dupe aceia au avut acești oameni toți și Oprea cu ceata lui piră înaintea domnii mele cu Chienii și cu Căpăținenii dă au pirț Chienii și Căpăținenii cum că au împresurat Areșanii moșia domnească; iar domnia mea am trimis pe boerul domnii mele, pe jupan Vlaicul vel armaș și cu boeri tre<i> județe, cu 36 de boeri. Și au umblat acești boeri pă urma lui Drăghici dvonic și a lui Secară slugeru și au hotărît. Și au jurat acești 36 de boeri cu sufletele lor, cum că n-au împresurat Areșanii moșia domnească, ci este această mai sus zisă moșie a Hărișanilor, bătrînă și dreaptă moșie de baștină. Și au rămas Cheenii și Căpăținenii de lege din naintea domnii mele.

Pentru aceia și domnia mea am dat ca să fie Areșanilor dă moștenire și ohabnică și feciorilor lor, nepoților și strănepoților și dă niminea să nu să clinească dupe zisa domnii mele.

Iată dar și mărturii: jupan Theodosie vel ban de la Jăiu i jupan Vintilă vel dvornic i jupan Radul vel logt. i Barbul vist., Gherghe comis i Badea paharnic, Cirstiian spătaru i Dragomir vel post. Și ispravnic Radu vel logt. Și s-au scris în oraș București ⁶⁴.

[3] 7054 <1546> apr. 8. Cu mila lui Dumnezeu Io Mircea Vvd. și domnu a toată Țara Rumânească, fiul marelui și preabunului Radul Vvd. Dat-am domnia mea această carte a domii mele Hărășanilor cîți sint judeci, ca să le fie lor Hareșul tot cu tot hotarul pre bătrînile hotară.

Și ca să să știe hotarul: din Lăcșor pe siemea Pleșilor, în jos pă slemea Pleșilor și pe mlaca Stani; de acoloa în jos pină în Gruitul hotarului, de acoloa în jos pă bătrînul hotar pă vilceaoa Virtoapelor și pă vilceaoa Colnicilor și pîn în Cindea la Piatra mare și la gruiul Căpăținii și pre slemnea Lazului pină în Măgurelile Lazului și pină în piatra Neniului dvornic și pă șăsul pădurii Corugii și pină în secătura Monii și de acoloa drept la Plăișor, pentru ce că a lor este bătrînă și dreaptă ocină și moșie ce au fost împresurată dă satul Cetății Poenarul,

⁶³ Publicat în *DIR. B., veacul XVI*, vol. III, p. 77—78 (nr. 89), sub data 1558 februarie 11, după originalul păstrat la Biblioteca Acad. R.S.R., Doc. CVIII/47.

⁶⁴ Publicat în *DIR. B., veacul XVI*, vol. II, p. 344 (nr. 359) sub data 1546 octombrie 3, după originalul păstrat la Bibl. Acad. R.S.R., Doc. CVIII/48.

dă Căpățineni și dă Cheeni, însă din vremea care i-au prins Stroe spătar și doamna Băsarăboae.

Iar după aceia oamenii ce zic mai sus Arășanii, au venit înaintea domnii mele dă ni s-au jăluit și au scos cartea răposatului Laută Băsarab Vodă și o am citit-o și am adevărat domnia mea cum că iaste a lor bătrână și dreaptă ocină și moșie prin hotarele ce scrie mai sus.

Drept aceia am dat și domnia mea Areșanilor ca să le fie lor moșie ohabnică, lor și feciorilor lor și nepoților și strănepoților și între dinșii zarvă ca să nu mai fie, ci lăsare în pace și neclătit să fie dupe zisa domnii mele.

Iară și mărturii : jupan Vintilă vel dvornic i jupan Udrea vel logt. i Barbul vist., Badea comis i Badea paharnic i Boloșan stol<ni>c, Dragomir vel post. Și ispravnic Țintea armaș. Și eu Niagoe ce am scris ⁶⁵.

[4] 7078 <1570> iul. 5. Cu mila lui Dumnezeu Io Alexandru Vvd. și domn a toată Țara Rumânească, feciorul marelui și prea bunului Mircii Vodă feciorul Mihnei Vodă. Dat-am domnia mea această poruncă a domnii mele satului anume Areșanii, ca să le fie lor moșia la Areșani, toată cu tot hotarul pe unde au ținut moșii lor din zilele cele vechi, pentru că este bătrână și dreaptă moșie de baștină.

După aceia satul Areșanii, ei au avut cu satul Căpăținenii piră înaintea domnii mele pentru o pradă ce au fost prădat satul Căpăținenii pă satul Areșanii pentru moșia lor încă din zilele răposatului Pătrașco Vodă. Iar cînd au fost în zilele Mircii Vodă satul Areșanii ei au întorsu toată prada lor iarăși la satu Căpăținenii, pentru că Căpăținenii au fost stricat și spart moșia și hotarele Hareșanilor în sila lor fără dă cale.

Și așa s-au plîns satu Căpățineni dă strîmbătate și înaintea domnii mele. Întru aceia domnia mea am căutat și am judecat pe dreptate și după lege și cu toți cinstiți boeri domnii mele. Apoi domnia mea am dat Căpăținenilor lege 12 boeri ca să jure cum n-au stricat ei hotarul moșii Hareșanilor. Deci satul Căpățineni n-au putut ca să jure cu acei 12 boeri la zi și la soroc ci au rămas Căpăținenii de lege din naintea domnii mele. Și am înțeles domnia mea, cum au rămas Căpăținenii de lege din zilele răposatului Mircii Vodă așijderea au rămas satu Căpățineni dă lege dă doao ori și din naintea domnii mele, ca să fie prădați pentru vina lor pînă în veci.

Dupe aceia Nan au cumpărat din sat de la Radul Scurtul ot Sălătruc lingă plaiu, pădure întreagă fălci opt, drept un cal bun.

Drept aceia am dat și domnia mea satului Hareșanilor ce s-au scris mai sus a lor moșie ce s-au numit mai sus, să le fie lor întru moștenire și ohabnică lor și feciorilor lor, nepoților și strănepoților lor și dă niminea să nu să clinească dupe zisa domnii mele.

Iată și mărturii am pus domnia mea pe jupan Neagoe vel dvornic i jupan Ioan vel logt. i Stan spătar i Bratul vist. i Badea stolnic i Mitrea comis i Gonțea paharnic i jupan Stoichița vel post. Și ispravnic Ioan vel logt. Eu Stan grămătic am scris în cetatea Bucureștilor.

⁶⁵ Publicat în *DIR. B., veacul XVI*, vol. II, p. 336 (nr. 348).

[5]. 7080 <1572> ghenar 19. Cu mila lui Dumnezeu Io Alexandru Vvd. și domnu. Dat-am domniia mea această carte a domnii mele satului Ařeșanilor, ca să fie în pace și slobozi pentru pira care au fost avut cu satu Căpățineni, căci că au fost înțrat satu Căpățineni în moșiia satului Hăreșanilor dă au fost tăiat și au fost spart hotarele încă din zilele răposatului Radu Vvd. și i-au prădat pă ei pentru greșala ce au fost greșit ; iar satul Căpățineni ei au fost luat lege doisprezece boeri de au jurat cum n-au înțrat în moșiia satului Hăreșanilor nici cum ; iar după aceia satul Hăreșanii au fost luat lege peste legea Căpăținenilor doaozeci și patru de boeri, de au călcat pe acei doisprezece boeri și au rămas satul Căpățineni dă lege din naintea Radului Vvd. și din naintea Mircii Vvd.

Așișderea au avut satu Hăreșani și înaintea domnii mele piră cu satul Căpățineni și așa pira Căpățineni înaintea domnii mele cum ca să între iarăș în moșiia Hăreșanilor și ca să le întoarcă bucatele ce le-au fost luat atuncea pentru acea greșală. Iar într-aceia domniia mea am căutat și am judecat pe dreptate și pre lege, cu toți cinstiții dregători. Și am văzut domniia mea și cărțile altor bătrini domni : cartea Radului Vodă și cartea Mircii Vvd., cum au fost rămas Căpăținenii dă lege. Așișderea au rămas Căpățineni de lege și dinaintea domnii mele.

Drept aceia am dat domniia mea Hăreșanilor ca să-și ție moșiile lor pre bătrînele hotară și ca să fie în pace și slobozi.

Și pentru o deșugubină ce s-au luat satului Căpăținenilor pentru un om legat ce s-au fost scăpat dă la dinșii, iar Căpățineni ei au fost jurat cu 12 boeri cum că n-au scăpat acel om dela dinșii ci au scăpat dela Hăreșani, iar satul Hăreșani au fost jurat cu 24 de boeri dinnaintea lui Petru Vvd., cum că este istovit dă Căpățineni.

Drept aceia niminea să nu mai îndrăznească a-i bintui preste această carte a domnii mele. Și într-alt chip să nu fie dupe zisa domnii mele. Și ispravnic Ion vel logt. Și au scris Belcea ce-i zic Lăudat logt. ⁶⁶

[6]. 7114 <1606> iunie 27. Cu mila lui Dumnezeu Io Radu vvd. și domnu a toată Țara Rumânească, nepotul prea bunului și răposatului Io Băsărab vvd. Dat-am domniia mea această poruncă a domnii mele acestor oameni și tuturor megilășilor Ařeșanilor, ca să fie lor satul Hăreșul și cu toate moștenirile și moșiile și delnițile și morile cite sînt în hotarul lor și cu tot cimpul și pămînturile și izvoarele și vadurile și pădurile și munții și dealurile și cu tot venitu, din hotar pîn în hotar, de la hotarul Căpăținenilor și Cheenilor pîn la hotarul Cîrsteniștilor și al Sălătrucului și în sus la munte pînă la vîrful dealurilor, pînă la hotaru Făgărașului.

Însă să să știe semnile și încungiurarea hotarălor Hăreșanilor : să începe dă către Cîrstinești și dă către Sălătruc, de la plăișorul Cîrstineștilor din jos, merge pe vîrful plaiului pe sleme pîn la plăișorul cel dă sus, și dă acoloa dă către Sălătruc merge pe sleamea Beliturii și tac drept și ține plaiul în sus la munte pînă la vîrful Greerului și de acoloa preste curmătură pînă la izvor și de acoloa pă pisc în sus pînă la Cununa

⁶⁶ Publicat în *DIR. B., veacul XVI*, vol. III, p. 344 (nr. 395) sub data <1570> ianuarie 19.

brazilor în plaiul Munișorului și de acoloa pă plaiu în sus pîn la vîrfu Gruiulu Căpățîni la Piatra geamănă și de acoloa pă marginea Golulu Căpățîni pă la Fundu Ștubeiulu și de acoloa pă Cununa bradulu, pe poalele Clăbucetulu, pîn la Stilpul Purcarulu și de acoloa pă Cununa Brădetulu pîn la Curmătura Vulturulu și de acoloa pînă la Modrugaz și de acoloa pă pisc în sus peste Comarnice și pe Piscu Scorușetulu în jos pîn în riul Căprăreții și pre riul Căprăreții în sus pîn la Izvorul Paltinulu și de acoloa pă Izvorul Paltinulu în sus pîn la hotarul Țării Ungurești în sleme, pîn la hotarul scaunulu Făgărașulu și de acoloa iarăș pă sleme spre răsăritul soarelui pe hotarul cel vechiu pîn la obîrșia riulu Budii carele să numește Argeș, și de acoloa pe apa Budii în jos pînă la Podul Giurgiuvei și de acolo tot pe apa Budii, adică pe riul Argeșulu în jos, pînă Întreriuri și de acoloa ese la Treapt și de acoloa de la Treapt pîn la gura Vei Rele și de acoloa pe Valea Rea în sus pîn la Piscul Jderulu, Piscul Călugărulu și de acoloa drept pîn la Pleașa Pietri și de acoloa pîn la Valea lui Stan și de acoloa pîn la Pleașa Căprișoarii și de acoloa drept pîn la Lăcșor și de acoloa drept pîn la mleaca Ștanii și de acoloa în jos pîn la Gruiul hotarulu și de acoloa în jos pe hotarul cel vechiu pe vilceaoa Virtoapelor și pe vilceaoa Colnicilor pînă la Cîndea, la Piatra cea mare și la Gruiul Căpățanei și pe slemea Lazulu pîn la Măgurelele Lazulu și de acoloa pîn la piatra Neniulu dvorniculu și de acoloa pe din jos de pădurea Corugei și pe secătura Monii și de acoloa merge drept la Plășorul⁶⁷ Cîrstăneștilor și acolo să împreună încungiurarea hotarulu satulu Hareșulu de unde să începe.

Iar dupe aceia au venit acești mai sus ziși oameni, toți megiași de la satul Areșul, la divanul cel mare înaintea domnii mele și s-au rugat domnii mele ca să înnoesc și să întăresc această carte. Pentru aceia am dat domnia mea acestor oameni ce s-au zis mai sus, ca să ție această moșie a lor tot satul Hareșul cu bună pace, precum am văzut domnia mea cărțile domnilor celor bătrîni pentru aceste moșii : cartea Mircii Vodă, feciorul Radulu Vodă și cartea lui Laiută Vodă și cartea Radulu Vodă, cum că satul Areșul este a lor bătrînă și dreaptă moșie și dă baștină de la părinți, de la moși de la strămoși lor. Și ei au dăruit mie un cal galben bun, frumos.

Pentru aceia am dat domnia mea această carte a domnii mele, ca să le fie lor moșia ohabnică și stătătoare și feciorilor lor, nepoților și strănepoților lor și de niminea să nu să clătească după zisa domnii mele.

Iată dar și mărturii am pus domnia mea pe jupan Cernica vel dvornic i pe jupan Stoica vel logt. i jupan Nica vel vist. i jupan Mirzea vel spătar i Boncan vel stolnic i Grigorie vel comis i Stanciul vel păharnic i jupan Leca vel post. Și ispravnic Cernica vel dvornic.

Și am scris eu Stepan logt. în scaunul orașulu București.⁶⁸

[7]. 7212 <1704> iul. 15. Șarban biv vel comis, ispravnicul ot sud Argeș i sud Mușcel. Dat-am cartea noastră dă judecată a tot satul polilor

⁶⁷ De la „Lăcșor” pînă aici este hotarul arătat la 1546, aprilie 8. Vezi mai sus nr. 3, la 1558 februarie 11. Vezi mai sus nr. 1, cu data greșită.

⁶⁸ Publicat în *D.I.R. B., veacul XVII*, vol. I, p. 218—219 (nr. 209). O traducere mai veche la Bibl. Acad. R.S.R., *Doc. XXXIII/192*, cu adnotarea „Iar acest izvod s-au făcut la leat 7220” (1712).

(?) i martalogilor ot Aref sud Argeș, pentru că avură întrebăciune dă față înaintea noastră cu jupineasa Marica, nora lui Gligore logt. Albescu, pentr-un munte al satului Aref ce să chiamă Jorzea, care munte l-au fost luat Grigore logt. pentru niște năpăști de cînd au ținut dumnealui județ, din zilele mării sale Duca Vodă ; fiind satul fugit au fost trimis dumnealui Grigore logt. de au fost prinsu trei oameni de sat și apucîndu-i cu strî<n>soare ca să dea tl. 100, sau să dea pentru acei bani acel munte ce scrie mai sus. Deci acei trei oameni neavînd cum face fiind închiși în pușcărie, au fost făcut zapis dă vînzare la mîna lui Grigore logt.

Și strîngîndu-se satul Haref fost-au trimis Grigore logt. acel zapis cu fii-său Ion și cu Istrate pircălabul dumnealui și alți săteni și preoți, iar ei n-au vrut ca să iscălească zicînd cum că nu este zapisul bun, că ei nu sînt să dea atîtea bani cîți scriu în zapis.

Deci dumnealui Grigore logt. văzînd cum că n-au vrut să iscălească și alți preoți și moșneni din sat, au trimis dă au luat optsprezece vaci cu lapte și lei 23 și 35 de oi și 74 cară de fin și o iapă și un bou și le-au luat și după-n case ce au găsit tot, care s-au făcut mai de mult prețu decît acei bani ce scriu într-acel zapis. Deci sătenii, dupe ce li s-au fost luat acele bucate, au mersu și au cerut zapisul iar Grigore logt. a zis că-l va da la Neagoe Ciocan ot Aref, care au fost slugă dumnealui de atunci pînă acum. Și au ținut Hăreșanii muntele cu pace.

Iar cînd au fost acum în zilele mării sale domnului nostru Io Costandin Vvd., sculatu-s-au jupineasa Marica, nora lui Grigore logt., care au ținut-o Mateiu sin Grigore logt., scoțînd și zapisul celor trei oameni dă vînzare, care au fost zis că-l vor da la Ciocan și nu l-au fost dat, ca să ție muntele ce scrie în zapis. Iar martalogii din Aref n-au îngăduit. ce au mersu la divan de s-au jăluit și măriia sa vodă le-au făcut o cinstită carte legată la noi ca să le luăm seama cu amăruntul și să facem dreptate.

Deci noi, dupe porunca mării sale, strînsu-i-am pă toți la un loc înpreună și cu jupineasa Marica Albeasca și noi așa am aflat dreptatea și i-au ajunsu judecata, să jure martalogii din Aref cu șase oameni, trei oameni să-i dea dumneaci jupineasa Marica și trei oameni bătrîni ai lor. Și au mersu jupineasa Marica însăși dumneaei dă i-au jurat în sfînta Biserică cu miinile pe sfînta evanghelie, tot pă rînd cîte unul. Și lingă acei șase oameni jurători, oameni bătrîni, au mai jurat tot satu Aref, 32 de oameni, cum că li s-au luat acele bucate tot pentru acei oameni ai muntelui.

Și au adus jupineasa Marica și o carte a sfîntii sale părintelui vlădicăi cu mare blestem asupra vecinilor, ca să mărturisească în dreptate. Și au mărturi<sit> lor și vecinii, cum că nu sînt datori Hăreșanii cu nimic lui Grigore logt. Deci văzînd și jupineasa Marica cum că au jurat atîtea oameni și mărturisaniia vecinilor, au dat zapisul și s-au spart.

Intr-aceia le-am dat și noi cartea aceasta a noastră, care de acum să aibă a stăpîni Hăreșanii muntele ca să chiamă Jorzea cu pace, pentru că s-au îndreptat Hăreșanii cu lege și cu dreptatea, rămîind jupineasa

Marica dă judecată. Și dă s-ar și mai găsi alte scrisori pentru acel munte să nu să crează. Aceasta scriem.

Și este iscă(li)t Șarban biv vel comis.

[8]. 7251 <1742> sept. 6. Din luminată porunca mării sale prea înălțatului domnului nostru Io Mihai Racoviță vvd., avut-au întrebăciune sfînția sa părintele igumenul chir Mihail, nastavnicul sfintei mănăstiri Vierăș, dă față cu oamenii din satu Aref din sud. Argeș, pentru niște sate anume Corbeni. Cheeni, Poenari cu munții lor, ce are sfinta mănăstire în obârșiile Argeșului pă lingă munții Arișanilor. Care aceste sate cu munții ai sfintei mănăstiri Vierășu fiind mai nainte supt stăpînirea mănăstirii Ezerul, i-au stăpînit cu pace de către mănăstirea Vierășul pînă cînd s-au luat țara du peste Olt dă supt stăpînirea Nemților, măcar că și mănăstirea Ezerul au avut pricină pentru aceste sate cu moșnenii din Aref în zilele mării sale răposatului Costandin Vodă Brincoveanu. Și au fost luat și atunci 6 boeri hotarnici, dupe cum arată și cartea acelor șase boeri dă hotărîre dă la lt. 7200 <1692>, care acum să află la sfinta mănăstire Vierăș.

Și dă la acea hotărîre încoace întimplîndu-se și vremi dă răzmiriță și ramiînd țara du peste Olt supt stăpînirea Nemților, unde și mănăstirea Ezerul să află, s-au fost întins moșnenii din Aref a lua venitul și după cițiva munți ai mănăstirii.

Iar cînd au fost acum după răzmiriță, luîndu-să țara Oltului de supt stăpînirea Nemților și inpreunîndu-să iarăș cu țara aceasta, sculatu-s-au părintele igumen dă la mănăstirea Vierăș chir Mihail, găsînd la sfinta mănăstire hrisoave de danie pentru aceste mai sus zise sate cu munți de la răposații domni și eșînd la divan dă față igumenul dă la mănăstirea Ezerul la măriia sa Costandin Vodă, au rămas aceste sate cu munții lor supt stăpînirea Vierășului, dupe cum și hrisovul mării sale ce au dat mănăstirii Vierășului dovedește.

Deci părintele igumen chir Mihail luînd aceste mai sus zise sate cu munții cu judecată supt stăpînirea sfintei mănăstiri și trimițînd să ia venitu ce s-ar afla dă la aceste sate și dupe munți, iar oamenii moșneni din Aref nu numai că n-au îngăduit pă trimișii mănăstirii să ia venitul dupe acei munți ce era călcați dă dinșii, ci încă au fost bătut pă acei trimiși purtîndu-i legați din stîină în stîină. Pentru care părintele igumen înștiințîndu-să și dînd jalbă la măriia sa vodă, măriia sa, cu luminată cartea mării sale ne-au orînduit ca să luăm seama și să facem îndreptare aceștii pricini.

Și după luminată porunca mării sale viînd sfînția sa părintele igumen vierășanu la tîrg Argeșului, chemat-au dă față pă oameni moșneni din Aref și citîndu-le cărțile ce au avut sfinta mănăstire Vierășul, am văzut în cartea de hotărnicie a acelor 6 boeri ce s-au numit mai sus, care fiind la mănăstirea Ezerul dupe ce s-au judecat s-au dat la mănăstirea Vierășului, scrise toate semnele hotarilor moșii mănăstirii dă către moșia Arefului, pîn în Piscul Mircii Vodă, unde scrie pă Piscu Mircii în sus pîn în hotarul Țării Ungurești. Acel pisc al Mircii, inpreună și cu alte piscuri asemenea pînă în muntele Moldoveanu, să întindea dă le stăpînea moșnenii de la Aref, luîndu-le venitul dă o sumă dă ani încoace.

Întrebat-am și pă moșnenii din Aref cu ce temeiu să întindă stăpînesc acești munți făcînd pagubă sfintei mănăstiri, au scos și ei un hrisov al răposatului <la alb> dela lt. <loc alb> întru care scria toate semnele hotarului munților, pînă într-un izvor ce să numește Buda, unde scrie pînă în apa Budei ce să numește Argeș și de acolo pînă în jos pînă în podul Giurgiului zicînd moștenii Arefani că Argeșul (*sic*) să numește Buda și din izvorul Budei în jos și din izvor în sus pînă în Moldoveanu, de unde să scură izvorul ce să numește Argeșul numind și podul Giurgiului, că ar fi un loc unde zic că ar fi fost stîna Giurgiului dă la izvorul Budii pînă la Argeșului în sus, unde dă izvorul Giurgiului în apa Argeșului. Care neputîndu-să izbrăni această pricină și fiind trebuință a să vedea acele locuri, mers-am acolo împreună cu moșnenii din Aref și cu alți oameni din Căpățineni și din Corbeni, cari să numia a ști dă la bătrînii lor semnele și numele munților și izvoarelor dă acolo, fiind împreună și dumnealui Sandu post. Bucșănescu vechil în locu părintelui igumen dă la Vierăș și avînd și dumnealui parte într-acei munți cu sfînta mănăstire și cercetînd cu amănuntul numele izvoarelor, s-au dovedit cu bună dovadă, neputînd tăgădui nici moșnenii din Aref, că izvorul Budii iaste lingă Piscu Mircii din jos dăspre hotarul munților Arefului, dă către munții mănăstirii și făr dă cale să întindea ei a călea munții mănăstirii din izvorul Budii în sus dă vreme ce apa Argeșului dă unde să împreună cu izvorul Budii în jos, să poate numi Buda iar în sus unde nu iaste împreunat cu izvorul Budii nici dă cum, nu să poate numi Buda.

Deci văzînd moștenii de la Aref că cu această pricină nimic n-au putut folosi, au început a pricinui pentru podul Giurgiului arătînd acel loc dă stîna ce s-au zis mai sus că este unde dă riul Giurgiului în obîrșia Argeșului ce curge mai din sus și zicînd că acolo au fost podul Giurgiului, la care oamenii din Căpățineni și din Corbeni, anume Costandin sin Pirvul vâtaf, Barbul sin Stanciu căpitan, Preda ot Corbeni, Radu Ghimorăscul, Nicul Buduhan, Pătru Păscaru, așa au mărturisit cu sufletele lor, că au auzit dă la bătrînii lor zicînd pentru podul Giurgiului că n-au fost unde zic moștenii din Aref, nici loc dă stîna dupe cum zic ei, ci au fost pod de lemn peste apă dela Piscu Mircii puțin mai jos unde să împreună izvorul Budii cu celălalte obîrșii ale Argeșului ce vin mai din sus, pre care au trecut oi și să vede și acum la acel loc că este pod făcut dă trei brazi alătura; dar și ciobanii ce s-au aflat la stînila dupe acele locuri întrebîndu-se pentru podul Giurgiului așa au dat seama că acel loc unde zic moștenii din Aref că ar fi fost stîna Giurgiului și-l numesc podul Giurgiului, n-au pomenit ei numindu-se așa, ci-i zic la Stîna Mare. Care și de la aceasta s-au cunoscut că umble moșteni din Aref făr dă cale, dă vreme ce dupe cum scrie în hrisovul lor pînă la Budii în jos pînă în podul Giurgiului, trebuia și acel pod al Giurgiului să fie pus pe apa Budii în jos iar nu peste alte izvoare care curgu mai din sus.

Drept aceia, văzînd și cunoscînd că moșteni din Aref au umblat făr dă dreptate dă au luat venitul acestor munți păgubind sfînta mănăstire, așa am găsit cu cale și cu dreptate ca de acum înainte moșteni din Aref să nu aibă a să întinde mai mult decît pînă în apa Budii, care iaste dă<n> jos de Piscu Mircii dă spre apus iar sfînta mănăstire să

aibă a-și stăpini din preună cu boerii Bucșănești, fiind părtași pă Piscul Mircii în sus pină în hotarul Țării Ungurești și Piscul Mircii cu ceilalți munți dăspre răsărit spre muntele Moldoveanu, dupe semnele ce scrie în cartea dă hotărnicie a celor șase boeri, cu bună pace dă către moșteni din Aref și să aibă a-și lua sfinta mănăstire Vierășul dă la moșneni din Aref tot venitul dintr-acest an ce au luat ei dupe acești munți.

Iar pentru certare ce li s-ar fi căzut să ia dupe greșala lor bătind oamenii sfintei mănăstiri, de vreme ce acea certare le-au fost făcut isprăvnic atuncea cînd au fost făcut acea greșală, acum s-au lăsat.

Pentru aceia am dat cartea noastră sfintei mănăstiri ca să aibă a-și stăpini acei munți cu ceilalți tovarăși dinpreună, dupe cum scrie mai sus, cu bună pace dă către moștenii din Aref.

Și sint iscăliți.

[9]. 7253 <1745> iun. 26. Din luminată porunca mării sale lui Vodă orinduindu-se sfînția sa părintele igumen Vierășanu chir Mihail, înpreună și cu Gheorghe vâtaf dă plaiu ot sud Argeș i cu alți moșneni din Aref, ca să le luăm seama pentru o pricină ce au pentru niște munți de acolo dintr-acei județ al Argeșului, ce să numesc munții din obîrșia Argeșului; ci dar noi cercetînd judecata n-am putut nici într-un chip ca să le izbrănim dă aici, dă vreme ce igumenul arată semnele muntelui într-un chip și Gheorghe vâtaf dă plaiu cu cetașii lui într-al chip.

Ci dar, am socotit să meargă acolo la acei munți în fața locului dumealui Andreiu Strimbeanul biv vel șătrar înpreună și cu Gheorghe biv vel căpit. za dorobanți, ispravnicu ot sud Argeș, înpreună și cu alți 6 boerinași, carii ș-au ales ei pe foaia cea iscălită ce s-au trimis acolo, trei la o parte și trei la altă parte. Și așa stringîndu-i dumealor să meargă, dupe cum s-au zis mai sus, în fața locului și să caute scrisorile și la o parte și la alta, aducînd și oameni bătrîni dupe înprejur, carii vor fi știind semnele munților și numele izvoarelor care cum să chiamă, ca să mărturisească în frica lui Dumnezeu în ce chip vor fi știind și vor fi pomenit dă la părinții lor și să să vază dupe cum arată igumen. acele semne, în cărțile de hotărnicie iaste, au dupe cum zic moșnenii.

Și în ce chip vor adevăra ma<i> cu dreptate să dea și carte dă judecată la mina cui să va cădea; iar care parte nu să va odihni pe judecata și alegerea ce vor face mai sus numiții boeri, puindu-le soroc cu zi hotărită și la o parte și la alta, să-i trimită la divan înpreună și cu cartea de judecată.

Și care parte va rămînea dă judecată va plăti treapădu și cheltuiala ceelalte părți. Aceasta scriem.

Și sint iscăliți.

[10]. 7253 <1745> av(gus)t 1. Din luminată porunca mării sale prea înălțatului domnului nostru Io Costandin Nicolae vvd., fost-am orinduiți noi boierii carii mai jos ne vom iscăli, ca să mergem să căutăm niște semne dă hotară ai unor munți din obîrșia Argeșului sud Argeș, pentru care au avut pricină părintele igumen dela Vierăș, chir Mihail, cu Gheorghită vâtaf de plaiu i cu cetașii lui moșneni din satu Aref ot sud Argeș.

Noi, după luminată porunca mării sale, mers-am în fața locului la acei munți ce să numesc la obârșia Argeșului, fiind față și părintele igumen Mihail vierășanu și Gheorghiță vătaf cu cetașii lui. Și citindu-să scrisorile și la o parte și la alta, scos-au întâi părintele Mihail igumen vierășanu o carte dă hotărnicie a șase boeri dă la lt. 7212 <1704> din zilele răposatului Costandin Vodă Brîncoveanu, care hotărnicie au fost dă la părintele igumen Theodosie de la mănăstirea Ezerului dă peste Olt, pentru trei sate anume Căpățineni i Cheenii i Poenarii cu munții lor dintr-acest județ al Argeșului, fiind atunci aceste trei sate cu munții lor supt stăpinirea mănăstirii Ezerului, întru care carte arată semnele hotarilor acestor trei sate cu munții lor ce să numesc mai sus, tot bine pînă la obârșia Argeșului. Dar acolo au fost greșit boerii atunci dă au fost scris că este hotarul un pisc ce să numește Piscul Mircii Vodă, care să pogoară din hotarul Țării Ungurești cam dăspre apus, ce iaste alături cu muntele Reio, sint pe din sus și pîntre acești doi munți curge izvor dintr-un lac, care să numește izvorul rîu Budii. Și pe acest izvor punea pricină igumen vierășanu, că să numește rîu Budii. Și cu această pricină întra părintele igumen vierășanu în hotarul moșnenilor din Haref.

Mai scos-au părintele igumen vierășanu și altă carte dă judecată a sfinții sale părintelui Nicodim arhimandritul, igumen mănăstirii Argeș, i a dumnealui Mihalache biv vel clucer za arie, ce-i judecase din porunca mării sale Mihai Vodă Racoviță dă la lt. 7251 <1742>. Dar și atuncea, neluînd seama semnelor cu amăruntul, iar s-au fost făcut greșală și au dat carte dă judecată dupe hotărnicia cea dintîiu.

Iar Gheorghiță vătaf împreună cu cetașii lui moșneni din Aref, au scos un hrisov al răposatului Radu vvd. ot lt. 7114 <1606>, întru care să coprîdea tot hotarul satului Haref și cu munții satului, cu semnele lor tot anume, arătînd și semnele hotarului munților dăspre Țara Ungurească, mergînd dăspre apus din izvorul Paltinului în sus pînă la hotarul Țării Ungurești pe sleme pînă la hotarul scaunului Făgărașului și de acoloa iar pe sleme spre răsăritu soarelui pe hotarul cel vechiu pînă la obârșia riului Budii care să numește Argeș și dă acoloa pă apă în jos pînă la podu Giurgiului și dă acolo în jos pă semne pînă Întreriuri și de acoloa ese la Treaptu și dă la Treaptu pînă la gura Văi Rele și din gura Văi Rele tot pă semne pînă unde să închee hotarul satului Haref și Piscul Mircii Vodă rămîne în hotarul munților Harefului, dupe cum scrie hrisovul ce s-au zis al răposatului Radului Vodă.

Dar părintele Mihail igumen Vierășanu, pentru mai bună încredințare, au adus și o carte de blestem a sfinții sale părintelui mitropolitului Ungrovlahiei, chir Neofit, asupra moșnenilor din Aref, ca să mărturisească adevărul cum sint numele izvoarălor și semnele ce arată hrisovul răposatului Radului Vodă: sint bune și adevărate, au nu sint. Și fiind acolo în fața locului 6 preoți și 3 diiaconi și 15 moșneni bătrîni din sat din Haref, carii sint însemnați anume în foaia ce s-au iscălit dă noi și citindu-le cartea dă blestem în trei rînduri ca să o înțeleagă bine și întâi preoții și diiaconii, apoi moșnenii din sat pe rînd cite unul, au luat cartea și au sărutat-o și au pus-o în cap, zicînd dă vor fi asuprînd ei dă către sfînta mănăstire măcar o palmă dă loc tot blestemul din carte să fie asupra lor și asupra copiilor lor.

Deci noi văzînd semnele hotarului că sînt tocmai adevărate cum scrie hrisovul răposatului Radului Vodă ce scrie mai sus și dupe mărturisirea preoților i a moșnenilor bătrîni, am cunoscut că iaste bună și dreaptă moșie dă moștenire pînă la obârșia riului Budii ce să numește Argeș și au rămas Piscu Mircii Vodă în hotarul munților moșnenilor din Aref, am luat cartea de judecată ce au fost de la sfinția sa părintele Nicodim arhimandrit, igumen dela sfînta mănăstire Argeș, i de la dumnealui Mihalache, biv vel clucer sa arie, ce este făcută cu greșală, și am dat-o moșnenilor satului din Haref, iar în cartea acelor 6 boieri ce este dă la liatu ce s-au zis 7212 <1704>, s-au însemnat mai jos dă iscăliturile boierilor, că n-are treabă mănăstirea cu Piscul Mircii Vodă. Și coprinzînd cartea hotarale și cu alți răzorași, s-au lăsat cartea iar la mina mai sus numitului igumen.

Drept aceia și noi am dat cartea noastră vatafului Gheorghită și tuturor moșnenilor din Haref, ca de acum înainte să aibă a stăpîni munții lor pînă în obîrșia riului Budii care să numește Argeș și cu Piscul Mircii Vodă cu bună pace dă către părintele igumen dă la mănăstirea Vierăș și dă către toți părinții călugări dă la acea mănăstire, că așa am ales cu dreptate. Aceasta scriem.

[11]. 7253 <1745> av(gus)t 1. Foița dă însemnarea oamenilor moșneni din Aref ce au avut judecată cu sfinția sa părintele Mihail igumenul vierășanu pentru hotarul unor munți din obîrșia riului Budii care să numește Argeș, care este în sud Argeș, ce au luat acești oameni moșneni carte dă blestem a sfinții sale părintelui Neofit, mitropolitu Ungro-Vlahiei, pentru acei munți cum că sînt ai lor, dupe cum mai pe largu. arată în cartea dă judecată ce s-au dat la mina moșnenilor dă stăpînire.

Însă aceștia ce au mărturisit cum arată anume : popa Lazăr, popa Stanciul, popa Radul, popa Barbul, popa Pîrvul, Costandin diiaconu, Costandin diiaconu, Iane diiaconu, unchiaș Stanciul, Statie, Ion pîrcălabul, Gheorghită vataf dă plaiu, Gheorghită Vătășescu, Stan Drăguș, Cîrstea, Postea, Stanciul Morun, Ion Toina, Costandin Căliman, Costandin sin Posteu, Iane Brătianul, Vlăduțu Vătășăscu, Ghinea martalog, Stroe Fetea, Pîrvul Bocan, Pîrvul Tomoiu.

[12]. 1743 iul. 22. Izvodul scrisorii ce au făcut Rucăreni din scaunul Sibiului din țara Ardealului sătenilor Arefanilor.

Sănătate și pace și milă pohtim dă la Hs. Noi Rucăreni din scaunul Sibiului din țara Ardealului Dv. Arefanilor.

Alta veți ști că văzînd noi scrisoarea Dv. am socotit cu sufletele noastre pre amăruntul, cum că noi am pomenit din cei bătrîni carii au fost mai de nainte păcurari, și noi acești mai tineri fiind iar păcurari, și cu toți săteni carii ne vom iscăli mai jos, cum că de unde să începe apa Argeșului cit este dăspre apus cu Oarzina cu tot, dă cînd am pomenit noi tot Hăreșanii au luat alcamu. De aceasta mărturisim noi cu sufletele noastre.

Și sînt iscăliți : Băcilă Oncea om dă 90 de ani ; Ion Stănimir dă 70 dă ani ; Radu Geamănă dă 60 ani ; Iordache dă 100 ani ; Ion Gea-

mână păcuraru dă 30 ani; Toader Mănea păcuraru, 20 ani; Bucur Epure, 20 ani; împreună cu birăul și cu tot satul. Și martor popa Ion ot Rucăl.

[13]. 1765 maiu 14. Mlstiiu bjiu Io Ștefan Mihai Racoviță vvd. i gspdu. Davat gsdv-mi. La divan înaintea domnii mele eșiră cu mare jalbă preoții și megiașii și moșneni i plăiași de la Aref sud Argeș, pentru clucer Gheorghită Bușcănesc, zicind preoții și plăiașii cum că sînt dă astă toamnă cinci ani de cînd au luat dă la dinsul tl. 200 și pentru dobinda banilor să le pască iarba muntelui lor și sorocul s-au împlinit dă astă toamnă. Și acum ei au găsit pă un neguțător care le dă pă iarba munților lor în șapte ani înainte tl. 1000 și osebit le mai face bine încă cu alți tl. 1000 cu dobîndă pe an zece unul, ca să-și chivernisească păsurile lor și Bușcănescu acum nu va să le lase munții.

S-au întreat și Gheorghe Bușcănescu ce are a răspunde: el au zis cum că dupe așezămîntu ce au avut cu moștenii mai are să mai ție munții încă patru ani. Am cerut de au arătat zăpisul dă tocmeală și să văzu cum că dă astătoamnă s-au împlinit sorocu dupe așezămîntu ce au avut. Și <ne> mai avînd Bușcănescu ce mai răspunde alt, au pus pricină cum că adevărat veleatul zăpisului așa scrie, dar s-ar fi făcut cu greșală la facerea zăpisului de au pus veleatul mai vechiu avînd oareș-care pricină cu stolnicu Ștefanache; care zise ale lui nu s-au ținut în seamă măcar dă ar fi fost și așa cum zice el, căci că munții sînt ai moșnenilor, și pentru folosul lor, fiindcă au găsit neguțător ca acela ce le dă înainte acești tl. 2000, voe și dreptate au să facă cu moșiia lor ce le va fi voia.

Și de la divan am hotărit domniia mea să-și dea munții la acel neguțător care le dă tl. 2000 și acel neguțător să ție munții și să-și facă cășărie dupe tocmeala și așezămîntu ce au avut cu dînșii. Iar lui Gheorghe Bușcănesc să-i dea datoriia acei tl. 200 și dă tot să lipsească din munți, ca să-și poată stăpîni niguțătorul munții în pace, care tl. 200 i-au și plătit moșneni lui Gheorghită în divan. Și zăpisul dă datorie i s-au luat dela mînă și s-au spart și s-au dat la mîna moșnenilor ca să nu mai aibă pricină între dînșii.

Și după ce iș va împlini neguțătorul sorocu ce-l are dupe așezămîntu lor prin zăpis, atunce moșneni să aibă a plăti numai tl. 1000 cu dobînda lor, iar dă tl. 1000 să fie plătiți la acel soroc cu iarba muntelui și munții să rămăe iarăș slobozi, să facă cu dînșii ce le va fi voia.

[14]. 1765 maiu 19. Comisionul dă pricina datoriilor ce au fost moșneni din Aref sud Argeș la clucer Mincu Bucșănesc, căutat cu amăruntu din condeiu în condeiu de dum-n-lui Constandin biv vel șătrar și dă dum-lui Dumitrache biv vt. logt. întărit și cu pecetea mării sale Ștefan Mihai Racoviță vvd., în care să înțelege mai pre largu suma datoriilor ce au fost.

[15]. 1765 iun. 23. Alt comision tot dă pricina datorii lor ce au fost unii din moșneni iar la clucer Mincu Bucșănesc, care moșneni ne-fiind față la București, iaste căutat pe amăruntu din condeiu în condeiu

dă dum-lui Anastasie biv vel sârdar, aflându-se ispravnic la sud Argeș, în care comision să înțelege pre largu pricina ce au avut.

[16]. Prea înălțate doamne.

Din luminată porunca înălțimi tale vâtaf de pahar<nicei> au adus de față înaintea noastră pe toți moșnenii dela Aref sud Argeș și theorisindu-le toate hrisoavele și alte scrisori ce au avut de moștenirea lor, care toate sînt trecute într-acest ocolnic, am găsit un hrisov al mării sale răposatului Mircii Vodă de la lt. 7050 <1542>, întru care am văzut că să coprinde cu moșii lor cei dintru început : au fost de toți liude 7, cu neamurile lor anume Oprea de la Aref cu frații și cu nepoții lui i Rădeche cu frații și cu nepoții lui i Ioniceștii i Radu și cu nepoții lui Roșceștii i Popa cu frați i cu unchi-său și cu Radul i Dragulea cu nepoții lui i Stanciul și Nan cu frații lui și Radul cu frații lui.

Măcar că Gheorghe vâtaf cu cetașii lui au arătat o foae de liude 15 moși, cerind să li să și treacă numele lor în ocolnic, dar înpotrivă zise ceilaltă ceată cu Iordache căpit., cum că ei au sporit moșii ca să înpuțineze părțile celoruralți.

Deci de vreme că într-acellalt vechiu hrisov al lor ce-l au de la măriia sa Mircea vvd., care mai sus să arată trecut din condeiu în condeiu, mai mulți moși nu numește să fi mai fost, fără de numai acei șapte precum să vede de față în scris, noi găsim cu dreptate ca iarăși dupe acel hrisov să să urmeze cu moșii lor și de acum înainte și toți oamenii ciți să vor fi trăgînd din fieștecare moș dintr-acei șapte și să vor afla acum în viață, să aibă a-și stăpîni între dinșii pe partea ce va fi de la acel moș.

Ci la aceasta să binevoiești înălțimea ta a să întări acest ocolnic și de către măriia ta spre a se urma într-acestaș chip.

Lt. 1775 iunie.

Dumitrache Ghica vel ban.

Nicolae Dudescu vel dvornic.

Radu Văcărescu vel dvornic.

Pan. Filipescu vel logt.

Ștefan Prișc<oveanu> vel logt.

Ștefan Mișogl vel spătar.

Pană Fili<pescu> vel logofăt.

[17]. + Din luminată poruncă mării sale prea înălțatului domnului nostru Io Alexandru Ipsilant vvd. la pricinile dă judecată ce am avut noi între noi moșneni dă la Aref sud. Argeș, făcîndu-ni-să toate hrisorile (*sic*) ce le-am avut din vechime dă stăpînirea munților și moșiilor noastre ocolnic, și pentru ca să să afle în toată vremea acele hrisoave și ocolnicu numai la o mină, prin dumnealui vel logt. ni s-au poruncit dă către măriia sa vodă, ca noi toți dă obște să alegem un moșnean dintre noi, om cu credință și dă nădejde, căruia să i să dea toate hrisoavele și ocolnica în mină, să le aibă purirea întru păstrare.

Deci noi toți moșneni dă la amîndoao cetele ciți ne-am aflat în București, ne-am înfățișat înaintea dumnealui vel logt. și cu toții

dinnaintea dumnealui cu un cuvînt ne-am învoit și am ales doi oameni pe rachii (*sic* = carii) i-am socotit mai dă credință și dă nădejde.

Însă eu Gheorghe vâtaf sin Jătea Ciocan cu toți cetașii mici, am ales din ceata lui Iordache căpit. pă popa Radul sin' popa Lazăr întru a căruia mină i s-au dat toate hrisoavele și scrisorile mărunte.

Așijderea și eu Iordache căpit. sin Gheorghită vâtaf cu toți cetașii miei, am ales din ceata lui Gheorghe vâtaf pă Gheorghe ceauș sin Stanciu Popa întru a căruia mină i s-au dat ocolnica cea pecetluită dă măriia sa vodă.

Dar pentru ca nu care cumva pă vremi să să întîmple a să răpune din scrisori, ori prin periciunea acestor oameni, sau ei singuri cu vicieșug să ascunză și vor zice că s-au răpus vreo scrisoare, noi cu toții am scos dupe ocolnica cea pecetluită, care s-au dat întru păstrare la mîna lui Gheorghe ceauș, această copie din cuvînt, în cuvînt, adevărită cu iscălitura dumnealui vel logt., pe care iată o lăsăm la sfînta mitropolie ca să stea și să s(ă) afle acoloa pururea în bună păstrare, pentru ca oricînd va fi vreo întîmplare precum scriem mai sus, cu aceasta să să poată dăscoperi adevărul.

Și spre a să ști dă acest al nostru așezămînt ne-am iscălit mai jos.
1775 Iulie 3 dni.

Ghiorghe vâtaf ot Haref sin Jitea Ciocan.

Popa Ion sin popa Ion ot Hareș.

Popa Costandin sin Radu.

Gheorghie ceauș sin Stanciu Popa.

Ion ceauș sin Stanciu Mănoiu

Noi cei ce am iscălit, am iscălit pentru toți cetașii noștri.

Iordache capît. sin Ghiorghiț vâtaf.

+ Popa Radu sin Popa Lazăr ot Hareș.

+ Pop Necula ot....

Costandin biv. văt. ot tam.

+ Costandin sin Pirvu Tomoiu ot tam.

Gheorghe sin Costandin Chicason (?).

+ Gligore Hodoș sin Mihu Hodoș.

Noi cei ce am iscălit mai sus, am iscălit și pentru toți ceialalți cetași ai noștri.

Arh. St. Buc. *Suluri* nr. 37 Cote vechi : Nr. 54 ; — Al Arhivii no. 54 (cu roșu). Diplomatie 6 suluri (în creion).

Copie autentică pe hîrtie (308 × 46 cm.). Scris negru, în răstimpuri; intitulăția în chinovar. Semnăturile originale ale boerilor sînt numai sub anafora ; între Ștefan Prișcoveanu și Ștefan Mișoglu e lăsat loc liber pentru o semnătură. Pană Filipescu arată două semnături deosebite (sînt două persoane ?) ; moșnenii semnează propriu, afară de doi, Costandin și Gligore, care pun degetul ; doi preoți semnează propriu dar pun și cruce la nume. În dos pătat cu cerneală.

Pecetea mică ovală (2,7 × 2,5 cm.) : **IG — HA — IG — HΨ — EE —**
1774, în tuș roșu. Alături în cerneală se indică și locul pecetii.

Însemnări în dos : Moșnenii dela Aref. Pentru munții Arcf.

AREF — UN ANCIEN VILLAGE DU DÉPARTEMENT D'ARGES

RÉSUMÉ

Il s'agit d'une succinte monographie historique de l'intéressant village d'Aref, du département d'Arges, qui s'appelle aussi Arif et qui auparavant était connu sous le nom d'Hareș. Les documents attestent l'opiniâtreté des paysans libres pour conserver aussi bien leur liberté individuelle que leurs terres qui s'étendaient sur un nombre impressionnant des montagnes, depuis les sources de l'Arges jusqu'aux confins du village, à Căpățineni. Ces documents qui remontent à l'an 1546, nous sont parvenus surtout grâce à une initiative de ces paysans libres, initiative qui a constitué en même temps une innovation dans l'histoire des archives nationales. En effet, en 1775, ces paysans ont dressé une copie légalisée d'après la dernière décision princière où figuraient tous les documents et chartes concernant les terres des deux principaux clans du village, et l'ont déposé, afin d'être conservée, aux archives de la Métropole. C'est ainsi que les documents sont parvenus jusqu'à nous.

Ces documents, auxquels l'auteur ajoute aussi d'autres informations d'ordre historique, indiquent qu'au début il n'y a eu que sept grands propriétaires terriens dont l'existence semble remonter à la fin du XIVe siècle. Cependant il n'y a aucune indication de l'existence, d'un ancêtre éponyme, absence qui prouve que l'ancienneté du village est antérieure à la fondation de l'Etat de la Valachie. On y constate aussi que les habitants d'Aref détenaient leurs terres en commun, mais on peut entrevoir également, à partir du XVIe siècle, les formes, éparses au début, des retraits d'indivision communautaire se constituer en processus, en quelque sorte plus général, ainsi que l'apparition de la concurrence entre les paysans libres et leurs litiges cadastraux avec les villages avoisinants. Cette décomposition de la communauté, s'accroît chaque année, jusqu'au XIXe siècle, lorsque à peu près tous les villageois perdent aussi bien leur liberté personnelle que leurs terres.

Sur la foi desdits documents, l'auteur expose la modalité de l'accroissement et de la décroissance de la vie économique et culturelle de ces villageois. C'est ainsi qu'on les voit réduits, de la condition de riches éleveurs de bétail et de vaillants soldats, à ce point d'indigence, que le processus d'asservissement et de dépossession ne saurait plus être évité.

Dans l'annexe on reproduit la décision cadastrale de 1775 où se trouve, entre autres, une onomastique de plus intéressantes.